

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY LASOWICE WIELKIE NA LATA 2023-2026



Lasowice Wielkie, 2022 r.

Spis treści

SPIS TREŚCI	2
1. Wstęp	4
2. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami	4
3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce	5
4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	12
4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami	12
4.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i regionu	15
5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	18
5.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy (analiza dokumentów programowych gminy Lasowice Wielkie)	18
5.2. Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy 20	
5.2.1. Charakterystyka gminy Lasowice Wielkie	20
5.2.2. Zarys historii obszaru Gminy	23
5.2.3. Krajobraz kulturowy	27
5.2.3.1. Zabytki o najważniejszym znaczeniu dla gminy	37
5.2.3. Zestawienie obiektów z terenu gminy wpisanych do Rejestru Zabytków Województwa Opolskiego	38
5.2.4. Zestawienie obiektów z terenu gminy Lasowice Wielkie wpisanych do Gminnej Ewidencji Zabytków	41
5.2.5. Obiekty stanowiące własność gminy	41
5.2.6. Zabytki ruchome	42
5.2.7. Zabytki archeologiczne	42
5.2.8. Dziedzictwo niematerialne	46
6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy. Analiza szans i zagrożeń	46
7. Założenia programowe	48
7.1. Cele szczegółowe i działania Programu Opieki Nad Zabytkami dla Gminy Lasowice Wielkie na lata 2023-2026	49

8.	<i>Instrumentarium realizacji programu opieki nad zabytkami</i>	57
9.	<i>Zasady oceny realizacji programu opieki nad zabytkami</i>	57
10.	<i>Źródła finansowania programu opieki nad zabytkami</i>	58
11.	<i>Realizacja i finansowanie przez gminę zadań z zakresu ochrony zabytków</i>	63
	<i>Załącznik nr I – Wykaz obiektów Gminnej Ewidencji Zabytków</i>	64
	<i>Załącznik nr II – Wykaz stanowisk archeologicznych w gminnej ewidencji zabytków</i>	76
	<i>Spis tabel.....</i>	81
	<i>Spis fotografii</i>	81

1. Wstęp

Zgodnie z art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. 2022 poz. 840 z późn. zm.) gmina ma obowiązek sporządzić gminny program opieki nad zabytkami. Program ten jest dokumentem polityki administracyjnej w zakresie podejmowanych działań dotyczących inicjowania, wspierania i koordynowania prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego. Działania te określone są w odniesieniu do całej gminy, jako jednostki podziału administracyjnego. Dotyczą nie tylko właścicieli i użytkowników obszarów i obiektów zabytkowych, ale również wszystkich mieszkańców. Głównym beneficjentem realizacji programu jest społeczność lokalna, a rolą programu jest wzbudzenie w lokalnej społeczności świadomości wspólnoty kulturowej poprzez uświadamianie mieszkańcom znaczenia lokalnych wartości kulturowych.

Program określa kierunki działań w zakresie opieki nad zabytkami: wskazuje konieczne do wykonania zadania i sugeruje sposoby ich realizacji poprzez określenie podstawowych działań organizacyjnych, finansowych, promocyjnych i ochronnych. Istotnym celem programu jest dążenie do osiągnięcia odczuwalnej i akceptowanej społecznie poprawy w zakresie stanu zachowania i utrzymania obiektów zabytkowych znajdujących się na terenie gminy. Aby program mógł być w pełni realizowany, ważne jest zaangażowanie mieszkańców w opiekę nad zabytkami, za które odpowiedzialne będą władze gminy.

Program powinien pomóc w aktywnym zarządzaniu zasobem stanowiącym dziedzictwo kulturowe gminy. Współpraca środowisk samorządowych, konserwatorskich i lokalnych przy realizacji programu przynieść powinna wszystkim stronom wymierne korzyści: zachowanie dziedzictwa kulturowego dla przyszłych pokoleń, polepszenie stanu obiektów zabytkowych, zwiększenie atrakcyjności przestrzeni publicznych, ostatecznie prowadząc do wzrostu rozwoju społeczno-gospodarczego.

Gminny program opieki nad zabytkami jest opracowywany na 4 lata. Co 2 lata Wójt sporządza sprawozdanie z realizacji programu, które przedstawia Radzie Gminy. Kolejne sporządzane programy opieki powinny uwzględniać pojawiające się nowe uwarunkowania prawne i administracyjne, zmieniające się warunki społeczne, gospodarcze i kulturowe, nowe kryteria oceny i aktualny stan zachowania zasobu kulturowego oraz prowadzone okresowo oceny efektów wdrażania obowiązującego programu.

2. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami

Podstawą prawną opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami są przepisy wynikające z art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. 2022 poz. 840 z późn. zm.). Zapis w ustawie mówi jasno, że zarząd województwa, powiatu lub wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza na okres 4 lat odpowiednio wojewódzki, powiatowy lub gminny program opieki nad zabytkami.

Program ma na celu, w szczególności:

- 1) włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
- 2) uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego, dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- 3) zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- 4) wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- 5) podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- 6) określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- 7) podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Wojewódzki, powiatowy i gminny program opieki nad zabytkami przyjmuje odpowiednio sejmik województwa, rada powiatu i rada gminy, po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków. Program jest potem ogłaszany w wojewódzkim dzienniku urzędowym. Z realizacji programu zarząd województwa, powiatu i gminy (burmistrz, prezydent miasta) sporządza, co 2 lata, sprawozdanie, które przedstawia się odpowiednio sejmikowi województwa, radzie powiatu lub radzie gminy. Sprawozdanie z realizacji wojewódzkiego programu opieki nad zabytkami jest przekazywane Generalnemu Konserwatorowi Zabytków i właściwemu Wojewódzkiemu Konserwatorowi Zabytków w celu jego wykorzystania przy opracowywaniu, aktualizacji i realizacji krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce

Podstawę prawną sporządzenia gminnego programu opieki nad zabytkami stanowią trzy poniższe ustawy:

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. 1997, Nr 78, poz. 483 z późn. zm.)

Ustawa zasadnicza stanowi fundament systemu ochrony dziedzictwa narodowego w Polsce (art. 5), stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury (art. 6 ust. 1), wskazuje, że ochrona środowiska (w tym zabytków) jest konstytucyjnym obowiązkiem państwa i każdego obywatela (art. 86).

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. 2022 poz. 840 z późn. zm.)

Ustawa jest kluczowym aktem prawnym w dziedzinie ochrony zabytków. Definiuje ona m.in. pojęcie zabytku, reguluje zasady ochrony i opieki nad zabytkami, określa: formy ochrony, kompetencje organów ochrony zabytków, obowiązki właściciela lub posiadacza zabytku, formy finansowania opieki nad zabytkami, zasady prowadzenia badań przy zabytkach, etc.

Ustawa definiuje pojęcia ochrony i opieki nad zabytkami:

Ochrona zabytków polega, w szczególności, na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:

- zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwale zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie,
- udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków,
- zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków,
- kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków,
- przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę,
- uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków:

- naukowego badania i dokumentowania zabytku,
- prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku,
- zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie,
- korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwale zachowanie jego wartości,
- popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury (art. 5).

Formami ochrony zabytków są:

- wpis do rejestru zabytków,
- wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa,
- uznanie za pomnik historii,
- utworzenie parku kulturowego,
- ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego, decyzjach o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzjach o warunkach zabudowy, decyzjach o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzjach o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzjach o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Wpis do rejestru zabytków

Podstawą wpisu do rejestru zabytków jest decyzja administracyjna wydana przez wojewódzkiego konserwatora zabytków. Z wnioskiem o taki wpis może występować właściciel zabytku oraz użytkownik wieczysty gruntu, na którym znajduje się zabytek. Także wojewódzki konserwator zabytków ma prawo wszczęcia postępowania z urzędu w sprawie wpisania zabytku nieruchomego do rejestru zabytków.

Do rejestru można wpisać także otoczenie, nazwę geograficzną, historyczną i tradycyjną zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru zabytków. Wojewódzki konserwator zabytków może wpisać także do rejestru historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny.

Lista Skarbów Dziedzictwa

Listę Skarbów Dziedzictwa prowadzi minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego. Na ww. listę wpisuje się zabytek ruchomy o szczególnej wartości dla dziedzictwa kulturowego zaliczany do jednej z następujących kategorii:

- 1) *zabytków archeologicznych, które mają więcej niż 100 lat, wchodzą w skład zbiorów archeologicznych lub zostały pozyskane w wyniku badań archeologicznych lub przypadkowych odkryć,*
- 2) *elementów stanowiących integralną część zabytków architektury, wystroju wnętrz, pomników, posągów i dzieł rzemiosła artystycznego, które mają więcej niż 100 lat,*
- 3) *wykonanych ręcznie dowolną techniką i na dowolnym materiale dzieł malarstwa, nieobjętych kategoriami wskazanymi w pkt 4 i 5, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 150 000 euro oraz nie są własnością ich twórców,*
- 4) *wykonanych ręcznie na dowolnym materiale akwareli, gwaszy i pastelii, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 30 000 euro oraz nie są własnością ich twórców,*
- 5) *mozaik, nieobjętych kategoriami wskazanymi w pkt 1 i 2, oraz rysunków wykonanych ręcznie przy użyciu dowolnej techniki i na dowolnym materiale, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 15 000 euro oraz nie są własnością ich twórców,*
- 6) *oryginalnych dzieł grafiki i matryc do ich wykonania oraz oryginalnych plakatów, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 15 000 euro oraz nie są własnością ich twórców,*
- 7) *oryginalnych rzeźb, posągów lub ich kopii wykonanych tą samą techniką co oryginał, nieobjętych kategorią wskazaną w pkt 1, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 50 000 euro oraz nie są własnością ich twórców,*
- 8) *fotografii, filmów oraz ich negatywów, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 15 000 euro oraz nie są własnością ich twórców,*
- 9) *pojedynczych lub znajdujących się w zbiorach inkunabułów i manuskryptów oraz map i partytur muzycznych, liczących więcej niż 50 lat, które nie są własnością ich twórców,*
- 10) *pojedynczych lub znajdujących się w zbiorach książek, które mają więcej niż 100 lat i ich wartość jest wyższa niż 50 000 euro,*
- 11) *map drukowanych, które mają więcej niż 200 lat,*
- 12) *środków transportu, które mają więcej niż 75 lat i ich wartość jest wyższa niż 50 000 euro,*

13) *innych kategorii, niewymienionych w pkt 1–12, obejmujących zabytki, które mają więcej niż 50 lat i ich wartość jest wyższa niż 50 000 euro*

– na podstawie decyzji wydanej przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, z urzędu albo na wniosek właściciela zabytku ruchomego.

Pomnik Historii

Terminem tym określa się zabytek nieruchomy o szczególnych wartościach materialnych i niematerialnych oraz znaczeniu dla dziedzictwa kulturowego naszego kraju. Rangę pomnika historii podkreśla fakt, że jest on ustanawiany przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej specjalnym rozporządzeniem na wniosek Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. W treści prezydenckiego rozporządzenia wyszczególnia się cechy danego zabytku świadczące o jego najwyższej wartości, określa się precyzyjnie jego granice i zamieszcza schematyczną mapkę obiektu. Na listę Pomników Historii mogą zostać wpisane obiekty architektoniczne, krajobrazy kulturowe, układy urbanistyczne lub ruralistyczne, zabytki techniki, obiekty budownictwa obronnego, parki i ogrody, cmentarze, miejsca pamięci najważniejszych wydarzeń lub postaci historycznych oraz stanowiska archeologiczne.

Park kulturowy

Park Kulturowy jest tworzony w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej

i osadniczej. Podstawą jego utworzenia jest uchwała rady gminy, którą podejmuje się po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Formę ochrony stanowi także gminna ewidencja zabytków, w której powinny być ujęte:

- zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków,
- inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków,
- inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków. (art. 22. ust. 5).

Ustawa określa także obowiązki oraz kompetencje samorządu terytorialnego w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami. Do obowiązków gminy należy w szczególności:

- prowadzenie gminnej ewidencji zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy (art. 22. ust. 4),
- sporządzanie (na okres 4 lat) gminnego programu opieki nad zabytkami (art. 87),
- uwzględnianie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami przy sporządzaniu i aktualizacji strategii rozwoju gmin, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego albo decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej (art. 18 i 19),

- sporządzanie gminnego planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych opracowywanego zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r.

Istotne dla prowadzonych przez gminę zadań są zapisy w art. 19 ustawy:

W studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego uwzględnia się, w szczególności ochronę:

- zabytków nieruchomości wpisanych do rejestru i ich otoczenia,
- innych zabytków nieruchomości, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków,
- parków kulturowych.

W przypadku, gdy gmina posiada gminny program opieki nad zabytkami, ustalenia tego programu uwzględnia się w studium i planie.

Nowelizacja ustawy z dnia 22 czerwca 2017 roku wprowadziła zapis, mający na celu ochronę obiektów zabytkowych, co do których zostało wszczęte postępowanie w sprawie wpisu do rejestru zabytków nieruchomości, ale decyzja nie jest jeszcze ostateczna: „*od dnia wszczęcia postępowania w sprawie wpisu zabytku do rejestru do dnia, w którym decyzja w tej sprawie stanie się ostateczna, przy zabytku, którego dotyczy postępowanie, zabrania się prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich, robót budowlanych i podejmowania innych działań, które mogłyby prowadzić do naruszenia substancji lub zmiany wyglądu zabytku*”. Zakaz ten dotyczy również robót budowlanych objętych pozwoleniem na budowę albo zgłoszeniem, a także działań określonych w innej decyzji pozwalającej na ich prowadzenie. (Art. 10 a).

W ramach nowelizacji ustawy samorządy wszystkich szczebli otrzymały możliwość udzielania dotacji na prace przy zabytkach nie tylko wpisanych do rejestru zabytków, lecz również znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków. (Art. 81 ust.1).

Zgodnie z zapisami znowelizowanej ustawy wprowadzone zostały administracyjne kary pieniężne:

Właściciel lub posiadacz zabytku wpisanego na Listę Skarbów Dziedzictwa albo wpisanego do rejestru lub innego zabytku znajdującego się w wojewódzkiej ewidencji zabytków, który nie powiadomił odpowiednio ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego albo wojewódzkiego konserwatora zabytków o:

- 1) uszkodzeniu, zniszczeniu, zaginięciu lub kradzieży zabytku, nie później niż w terminie 14 dni od dnia powzięcia wiadomości o wystąpieniu zdarzenia,*
- 2) zagrożeniu dla zabytku, nie później niż w terminie 14 dni od dnia powzięcia wiadomości o wystąpieniu zagrożenia,*
- 3) zmianie miejsca przechowania zabytku ruchomego, w terminie miesiąca od dnia nastąpienia tej zmiany,*
- 4) zmianach dotyczących stanu prawnego zabytku, nie później niż w terminie miesiąca od dnia ich wystąpienia lub powzięcia o nich wiadomości*

- podlega karze pieniężnej w wysokości od 500 do 2000 zł.

Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz.U. 2021 poz. 1372)

Zapis w ustawie informuje, że zaspokajanie potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne gminy obejmują zagadnienia związane z ochroną zabytków jak i opieką nad zabytkami (art. 7 ust.1, pkt 9).

Dodatkowe uregulowania prawne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami zawierają m.in.:

Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz.U. 2021 poz. 741)

Ustawa precyzuje, co powinno być uwzględniane podczas sporządzania studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, a także ustaleniach lokalizacji inwestycji celu publicznego. W planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym należy uwzględnić wymagania dotyczące ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, a także dóbr kultury współczesnej.

Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane (Dz.U. 2020 poz. 1333 z późn. zm.)

Ustawa normuje działalność obejmującą sprawy projektowania, budowy, utrzymania i rozbioru obiektów budowlanych oraz określa zasady działania organów administracji publicznej w tych dziedzinach.

W kontekście ochrony zabytków istotnym przepisem prawa budowlanego jest możliwość skorzystania z odstępstw od sprecyzowanych w ustawie przepisów techniczno-budowlanych, dotyczących projektowania, budowania, użytkowania i utrzymywania obiektów budowlanych. Odstępstwo można uzyskać przed wydaniem pozwolenia na budowę lub decyzji o zmianie sposobu użytkowania obiektu. Organ wydający pozwolenie na budowę występuje w tej sprawie do ministra, który ustanowił przepisy techniczno-budowlane (art. 9). Należy też zwrócić uwagę, że w myśl prawa budowlanego, budowy i roboty budowlane niewymagające pozwolenia na budowę, jeżeli są wykonywane przy obiekcie budowlanym wpisanym do rejestru zabytków wymagają pozwolenia na budowę, a jeżeli są wykonywane na obszarze wpisanym do rejestru zabytków - wymagają zgłoszenia, przy czym do wniosku o pozwolenie na budowę oraz do zgłoszenia należy dołączyć pozwolenie wojewódzkiego konserwatora zabytków wydane na podstawie przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (art. 29 ust. 4). Natomiast pozwolenie na rozbiorę obiektu budowlanego wpisanego do rejestru zabytków może być wydane po uzyskaniu decyzji Generalnego Konserwatora Zabytków o skreśleniu tego obiektu z rejestru zabytków (art. 39 ust. 2).

W odniesieniu do obiektów budowlanych oraz obszarów niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, pozwolenie na budowę lub rozbiorę obiektu budowlanego wydaje organ administracji architektoniczno-budowlanej w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków (art. 39 ust. 3). Ponadto umieszczanie tablic i urządzeń reklamowych na obiektach wpisanych do rejestru zabytków wymaga pozwolenia na budowę (art. 29 ust. 2 pkt 6), a instalowanie krat na obiektach wpisanych do rejestru zabytków wymaga zgłoszenia (art. 30 ust. 1 pkt 3a).

Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska (Dz.U. 2021 poz. 1973)

Ustawa wskazuje, że ochrona środowiska polega na zachowaniu wartości kulturowych. Dodatkowo ustanawia, iż prognoza oddziaływania na środowisko, sporządzana przy okazji opracowywania: polityk, strategii, planów lub programów powinna: określać, analizować i oceniać przewidywane, znaczące oddziaływanie na środowisko, a także zabytki.

Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz.U. 2021 poz. 1098 z późn. zm.)

Ustawa określa m. in. procedury dotyczące wycinki i pielęgnacji drzew na terenach objętych prawną ochroną konserwatorską. Wojewódzki konserwator zabytków wdaje zezwolenia na usunięcie drzew lub krzewów z terenów nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków.

Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (Dz.U. 2021 poz. 1899 z późn. zm.)

Ustawa mówi, że jednym z celów publicznych jest opieka nad nieruchomościami stanowiącymi zabytki w rozumieniu przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz precyzuje, jakie działania wymagają pozwolenia Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (Dz.U. 2020 poz. 194)

W rozumieniu niniejszej ustawy działalność kulturalna polega na upowszechnianiu i ochronie kultury. Mecenat nad działalnością kulturalną sprawuje państwo i polega on na wspieraniu i promocji twórczości, edukacji i oświaty kulturalnej, działań i inicjatyw kulturalnych oraz opieki nad zabytkami. Ustawa określa, że sprawowanie opieki nad zabytkami jest jednym z podstawowych zadań instytucji kultury oraz, że prowadzenie działalności kulturalnej jest zadaniem własnym jednostek samorządu terytorialnego o charakterze obowiązkowym.

Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (Dz.U. 2020 poz. 1057 z późn. zm.)

Ustawa informuje, że gminy mogą wspierać działalność kulturalną związaną z ochroną zabytków i tradycji prowadzoną przez organizacje pozarządowe/stowarzyszenia.

Zasady ochrony zabytków znajdujących się w muzeach i w bibliotekach zawierają:

Ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (Dz.U. 2020 poz. 902 z późn. zm.)

Ustawa zawiera zapisy o przechowywaniu, zabezpieczaniu i udostępnianiu zabytków. Ustawa mówi, iż Minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego określa, w drodze rozporządzenia, zakres, formy i sposób ewidencjonowania zabytków w muzeach.

Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz.U. 2019 poz. 1479)

Biblioteki i ich zbiory stanowią dobro narodowe oraz służą zachowaniu dziedzictwa narodowego. Biblioteki organizują i zapewniają dostęp do zasobów dorobku nauki i kultury polskiej oraz światowej.

Ochronę materiałów archiwalnych regulują przepisy, które zawiera:

Ustawa z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (Dz.U. 2020 poz. 164).

Narodowy zasób archiwalny służy nauce, kulturze, gospodarce narodowej oraz potrzebom obywateli. Nadzór nad narodowym zasobem archiwalnym sprawuje minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego za pośrednictwem Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych.

Akty wykonawcze:

- Rozporządzenie Ministra Kultury z 9 lutego 2004 r. w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczonego na zabytkach nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków (Dz. U. z 2004 roku Nr 30, poz. 259),
- Rozporządzenie Ministra Kultury z 1 kwietnia 2004 r. w sprawie nagród za odkrycie lub znalezienie zabytków archeologicznych (Dz. U. z 2004 roku Nr 71, poz. 650),
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 9 kwietnia 2004 r. w sprawie organizacji wojewódzkich urzędów ochrony zabytków (Dz. U. z 2004 roku Nr 75, poz. 706),
- Rozporządzenie Ministra Kultury z 27 kwietnia 2004 r. w sprawie Polskiego Komitetu Doradczego (Dz. U. z 2004 roku Nr 102, poz. 1066),
- Rozporządzenie Ministra Kultury z 10 maja 2004 r. w sprawie rzeczoznawców Ministra Kultury w zakresie opieki nad zabytkami (Dz.U. 2020 poz. 1901),
- Rozporządzenie Ministra Kultury z 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (Dz. U. z 2004 roku Nr 212. poz. 2153),
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 18 lutego 2011 r. w sprawie wzorów dokumentów oceny wskazującej czas powstania zabytku, wyceny zabytku oraz potwierdzenia wywozu zabytku na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. z 2011 roku Nr 50, poz.256).
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z 18 kwietnia 2011 r. w sprawie wywozu zabytków za granicę (Dz. U. z 2011 roku Nr 89, poz. 510),
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz.U. 2021 poz. 56),
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 2 sierpnia 2018 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (Dz.U. 2021 poz. 81).

4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Lasowice Wielkie na lata 2023 – 2026, jest spójny ze strategicznymi celami państwa w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami. Cele te wymienione są w dokumentach poniżej:

Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2019-2022 (Uchwała Nr 82 Rady Ministrów z dnia 13 sierpnia 2019 r.)

Główny cel główny Programu 2019–2022 brzmi:

„Stworzenie warunków dla zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami”

Cel Programu będzie realizowany przez następujące cele szczegółowe i kierunki działań:

Cel szczegółowy 1: Optymalizacja systemu ochrony dziedzictwa kulturowego

Kierunki działania:

1. Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie lokalnym
2. Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie centralnym

Cel szczegółowy 2: Wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami

Kierunki działania:

1. Merytoryczne wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami.
2. Podnoszenie bezpieczeństwa zasobu zabytkowego.

Cel szczegółowy 3: Budowanie świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego

Kierunki działania:

1. Upowszechnienie wiedzy na temat dziedzictwa kulturowego i jego wartości.
2. Tworzenie warunków dla sprawowania społecznej opieki nad zabytkami.

Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 (Uchwała Nr 239 Rady Ministrów z dnia 13 grudnia 2011 r.)

Znaczenie dokumentu w kontekście programu opieki nad zabytkami jest istotne, gdyż jednym z ustawowych celów programów opieki nad zabytkami jest włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju.

Celem strategicznym jest efektywne wykorzystanie przestrzeni kraju i jej zróżnicowanych potencjałów rozwojowych do osiągnięcia: konkurencyjności, zwiększenia zatrudnienia i większej sprawności państwa oraz spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej w długim okresie.

Koncepcja kładzie nacisk na budowanie i utrzymywanie ładu przestrzennego, ponieważ decyduje on o warunkach życia obywateli, funkcjonowaniu gospodarki i pozwala wykorzystywać szanse rozwojowe. Dokument formułuje również zasady i działania służące zapobieganiu konfliktom w gospodarowaniu przestrzenią i zapewnieniu bezpieczeństwa. Uwzględnia także problematykę ochrony dziedzictwa kulturowego w systemie kształtowania prawidłowej polityki przestrzennej.

Jako cele polityki przestrzennej w aspekcie ochrony zabytków wskazano:

- ograniczenie presji urbanizacyjnej na obszary dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego, poprzez rozwój narzędzi wspierania finansowego ochrony przyrody i krajobrazu;
- wprowadzenie systemu standardów zabudowy i zagospodarowania terenu na obszarach o niższym reżimie ochronnym;
- wprowadzenie narzędzi kompensacji utraconych korzyści ekonomicznych na terenach o wysokich restrykcjach konserwatorskich;
- wspieranie rewitalizacji zdegradowanych przestrzeni.

Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030 (Uchwała Nr 155 Rady Ministrów z dnia 27 października 2020 r.)

Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030 (SRKS) stanowi kontynuację i aktualizację przyjętej uchwałą nr 61 Rady Ministrów z dnia 26 marca 2013 r. Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego 2020.

Diagnoza w zakresie objętym programowaniem strategicznym opiera się na trzech obszarach:

- obszar 1: współdziałanie – społeczeństwo obywatelskie,
- obszar 2: kultura – tożsamość i postawy obywatelskie,
- obszar 3: kreatywność – potencjał kulturowy i kreatywny.

W obszarze 2 kultura wskazano m.in. na zły stan zabytków oraz niewykorzystany potencjał szlaków kulturowych (tylko niespełna 1/3 obiektów zabytkowych figurujących w rejestrze krajowym nie wykazuje objawów zniszczenia). Jednocześnie wskazano także na rosnący potencjał muzeów w zakresie budowania kapitału społecznego, które zarówno w Polsce, jak i na świecie, odgrywają również coraz ważniejszą rolę w kształtowaniu świadomości historycznej i tożsamości narodowej.

Jako cel główny SRKS wskazała wzrost jakości życia społecznego i kulturalnego Polaków.

Cel główny SRKS realizowany będzie przez trzy cele szczegółowe:

- Cel szczegółowy 1. Zwiększenie zaangażowania obywateli w życie publiczne:
 - Usprawnienie mechanizmów wspierania i współpracy instytucji publicznych z obywatelami,
 - Rozwój i wzmacnianie zorganizowanych form aktywności obywatelskiej.
- Cel szczegółowy 2. Wzmacnianie roli kultury w budowaniu tożsamości i postaw obywatelskich:
 - Tworzenie warunków oraz budowanie kompetencji dla wzmacniania uczestnictwa w kulturze,
 - Ochrona dziedzictwa kulturowego oraz gromadzenie i zachowywanie dóbr kultury,
 - Digitalizacja, cyfrowa rekonstrukcja i udostępnianie dóbr kultury,
 - Umacnianie tożsamości i postaw obywatelskich przez kulturę,
 - Wzmacnianie promocji kultury polskiej za granicą.
- Cel szczegółowy 3. Zwiększenie wykorzystania potencjału kulturowego i kreatywnego dla rozwoju.
 - Wzrost udziału sektorów kreatywnych w rozwoju gospodarczym kraju,
 - Rozwój kompetencji zawodowych na potrzeby branż kreatywnych,
 - Wzmocnienie potencjału kreatywnego społeczeństwa.

4.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i regionu

Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Lasowice Wielkie na lata 2023-2026 wykazuje spójność zarówno z programami o charakterze wojewódzkim i regionalnym, a w szczególności z następującymi programami strategicznymi i ich celami:

Plan zagospodarowania przestrzennego województwa opolskiego (Uchwała nr VI/54/2019 Sejmiku Województwa Opolskiego z dnia 24 kwietnia 2019 r.)

Plan zagospodarowania przestrzennego województwa opolskiego (PZPWO) jest podstawowym narzędziem prowadzenia polityki przestrzennej na poziomie regionu. Aktualne kierunki polityki przestrzennej w zakresie dziedzictwa kulturowego zostały ustalone w nowym, obowiązującym od 2019 r. PZPWO i obejmują:

- 1) zachowanie ciągłości dziedzictwa regionalnego,
- 2) umiejętne zarządzanie zasobami dziedzictwa kulturowego,
- 3) kształtowanie tożsamości regionalnej i budowanie klimatu społecznej akceptacji dla ochrony zasobów dziedzictwa kulturowego.

Dla realizacji tych kierunków wytypowano następujące zasady i działania je uzupełniające:

1. Poszanowanie dla wartości zasobu kulturowego struktur zurbanizowanych.
2. Podporządkowanie działań inwestycyjnych w historycznych terenach zurbanizowanych i ich otoczeniu, ochronie wartości zasobu i jego ekspozycji.
3. Harmonizowanie zabudowy i zagospodarowania w otoczeniu obiektów zachowanego dziedzictwa kulturowego z cechami architektoniczno-urbanistycznymi tych obiektów.
4. Porządkowanie zabytkowych struktur urbanistycznych i ruralistycznych (eliminowanie obiektów niezgodnych z charakterem obszaru zabytkowego).
5. Zwiększanie dostępności do zabytków dla mieszkańców, turystów i inwestorów.
6. Podnoszenie świadomości społecznej w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego i dóbr kultury współczesnej.

Polityka opieki i ochrony nad zasobami dziedzictwa kulturowego i dóbr kultury współczesnej jest skierowana do obszarów o cennych walorach krajobrazu i dziedzictwa kulturowego oraz do dóbr kultury współczesnej, miast i miejscowości z cennymi układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zabytkami, oraz do pozostałych obszarów województwa.

Główne działania w obszarze ochrony dziedzictwa kulturowego winny powinny skupić się na następujących kwestiach:

- kontynuacji rewitalizacji historycznych zespołów staromiejskich i układów wiejskich,
- odnowie zabytkowych zespołów wraz z adaptowaniem do nowych funkcji,
- rozwoju nowych form obszarowej ochrony krajobrazu kulturowego, w tym systemu pomników historii i parków kulturowych.

**Program opieki nad zabytkami Województwa Opolskiego na lata 2020 – 2023
(Uchwała Nr XX/190/2020 Sejmiku Województwa Opolskiego z dnia 28 lipca 2020 r.)**

Program zakłada realizację dwóch celów strategicznych:

CEL STRATEGICZNY I – SKUTECZNA OCHRONA I OPIEKA NAD REGIONALNYM DZIEDZICTWEM KULTUROWYM

CEL STRATEGICZNY II – ZASOBY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO JAKO ŹRÓDŁO TOŻSAMOŚCI I WYZNACZANIA KIERUNKÓW ROZWOJU WOJEWÓDZTWA OPOLSKIEGO

Cele strategiczne dookreślają priorytety i kierunki działań. W ramach poszczególnych kierunków zaproponowano również realizację określonych zadań, powinny one być uwzględniane na etapie realizacji niniejszego Programu opieki.

CEL STRATEGICZNY I – SKUTECZNA OCHRONA I OPIEKA NAD REGIONALNYM DZIEDZICTWEM KULTUROWYM			
PRIORYTET 1	PRIORYTET 2	PRIORYTET 3	PRIORYTET 4
Utrzymanie i poprawa stanu zachowania regionalnego dziedzictwa kulturowego	Badanie, dokumentowanie i monitoring zasobów regionalnego dziedzictwa kulturowego	Ochrona krajobrazu regionu uwzględniającego wartości kulturowe i przyrodnicze	Profesjonalna i nowoczesna ochrona i zarządzanie zasobami dziedzictwa kulturowego
KIERUNKI:	KIERUNKI:	KIERUNKI:	KIERUNKI:
1 Zachowanie obiektów i zespołów zabytkowych i ich otoczenia w dobrym stanie technicznym i estetycznym	Weryfikacja i uzupełnienia rejestru zabytków oraz wojewódzkiej ewidencji zabytków	Wdrażanie narzędzi dedykowanych ochronie krajobrazu kulturowego	Zwiększenie aktywności samorządów w obszarze dziedzictwa kulturowego
2 Systemowe działania na rzecz zabytków stanowiący wyróżnik regionu oraz obiektów zagrożonych	Zwiększanie roli środowisk naukowych w działaniach związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego	Realizacja świadomej ochrony krajobrazu kulturowego	Rozwój opieki instytucjonalnej nad dziedzictwem kulturowym
3 Działania na rzecz utrzymania tradycyjnej zabudowy oraz stosowania tradycyjnych materiałów i form architektonicznych	Monitorowanie stanu zachowania zabytków ruchomych województwa opolskiego	Integracja działań ochrony krajobrazu w obszarze dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego	Wdrażanie nowoczesnych narzędzi ochrony zabytków
4	Opracowanie listy dóbr kultury współczesnej Opolszczyzny		
CEL STRATEGICZNY II – ZASOBY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO JAKO ŹRÓDŁO TOŻSAMOŚCI I WYZNACZANIA KIERUNKÓW ROZWOJU WOJEWÓDZTWA OPOLSKIEGO			
PRIORYTET 1	PRIORYTET 2	PRIORYTET 3	PRIORYTET 4
Zachowanie wielokulturowości regionu oraz tożsamości lokalnej i regionalnej	Rozwijanie współpracy regionalnej i integracji w obszarze dziedzictwa kulturowego	Edukacja na rzecz aktywnej odpowiedzialności za dziedzictwo kulturowe	Świadome wykorzystywanie walorów dziedzictwa kulturowego w rozwoju regionu
KIERUNKI:	KIERUNKI:	KIERUNKI:	KIERUNKI:
1 Wzmacnianie znaczenia dziedzictwa niematerialnego	Rozwijanie współpracy regionalnej w obszarze dziedzictwa kulturowego	Zwiększanie aktywności społecznej w obszarze ochrony dziedzictwa kulturowego	Rozwój oferty spędzania czasu wolnego z oparciem o wartości krajobrazu kulturowego
2 Wspieranie działalności twórców ludowych i rzemieślników	Integracja osób i środowisk związanych z ochroną i opieką nad zabytkami	Opracowanie kompleksowej oferty edukacyjnej dotyczącej dziedzictwa kulturowego	Wspieranie inicjatyw związanych z tworzeniem lokalnych usług i produktów wykorzystujących zasoby materialne i niematerialne dziedzictwa
3 Popularyzacja wielokulturowego dziedzictwa Śląska Opolskiego			Tworzenie miejsc pracy związanych z dziedzictwem kulturowym

Strategia Rozwoju Województwa Opolskiego Opolskie 2030 (Uchwała Nr XXXIV/355/2021 Sejmiku Województwa Opolskiego z dnia 4 października 2021 roku)

Wizja województwa w perspektywie do 2030 roku brzmi następująco:

Opolskie w 2030 roku to region cenionej jakości życia wynikającej z unikalnego i uniwersalnego łączenia różnorodności: dynamiki i równowagi, nowoczesności i tradycji oraz otwartości i integracji

Cel operacyjny wykazujący spójność z przedmiotowym opracowaniem: CENIONA MARKA REGIONU

W ramach tego celu przewidziane są następujące kierunki działań:

- dbałość o zachowanie i rozwój dziedzictwa kulturowego (zintegrowane zarządzanie materialnym i niematerialnym dziedzictwem kulturowym; popularyzacja wiedzy o regionie i jego mieszkańcach pochodzących z różnych kręgów kulturowych: polskiego, niemieckiego, śląskiego, kresowego, czeskiego i romskiego; propagowanie i kultywowanie tradycji wyróżniających region oraz etosu pracy i solidności; upamiętnianie ważnych wydarzeń z historii regionu; promocja i rozwój dziedzictwa kulinarnego regionu; działania na rzecz zachowania i przystosowania zabytków do nowych funkcji użytkowych, w szczególności służących kulturze, turystyce, edukacji; wsparcie dla stanowienia parków kulturowych);
- budowa wizerunku Zielonego Opolskiego (promowanie: zielonych walorów i produktów regionu, wysokiej jakości życia w połączeniu z rosnącą świadomością ekologiczną mieszkańców, Opolskiego jako słów regionu, koncepcji inteligentnych wsi (tzw. smart villages); wsparcie wykorzystania car-sharingu, hulajnóg i rowerów);
- rozwój silnych produktów turystycznych (wsparcie działań służących tworzeniu nowych oraz wzmocnieniu już istniejących produktów turystycznych; wspieranie działań integrujących produkty turystyczne adresowane do konkretnych grup docelowych);
- nowoczesny marketing regionu (międzyinstytucjonalna współpraca na rzecz skutecznej promocji regionu; wzmocnienie zdolności instytucji i organizacji do wykorzystywania nowoczesnych narzędzi komunikacji; wspieranie działań zwiększających dostęp do informacji o regionie, wydarzeniach i jego walorach; promocja i rozwój innowacyjnych platform usługowych).

5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

5.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy (analiza dokumentów programowych gminy Lasowice Wielkie)

Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Lasowice Wielkie na lata 2023-2026, jest zbieżny z dokumentami gminy o charakterze strategicznym i opracowaniami wyznaczającymi kierunki polityki przestrzennej gminy oraz zawierającymi ustalenia dotyczące ochrony środowiska przyrodniczego, opisanymi poniżej:

Zmiana studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Lasowice Wielkie (Uchwała nr XLI/262/18 Rady Gminy Lasowice Wielkie z dnia 27 czerwca 2018 r.)

Poniżej przedstawiono zapisy kierunków zagospodarowania ujęte w Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy spójne z przedmiotowym opracowaniem.

Zasady kształtowania przestrzeni kulturowej.

- zachowanie przebiegów głównych historycznych ulic gminy wraz z ich pierzejami
- zachowanie linii zabudowy poprzez utrzymanie istniejących budynków i uzupełnienie luk budowlanych nową zabudową,
- uporządkowanie układów przestrzennych oraz planowe zagospodarowanie terenu,
- ograniczenie rozwoju wielkokubaturowej zabudowy, preferowanie niskiej zabudowy mieszkaniowej w obrębie historycznie ukształtowanych dróg,
- uporządkowanie struktury osadniczej, planowe kształtowanie zabudowy gminy.

Zasady kształtowania architektury obiektów zabytkowych

Wprowadza się następujące zasady kształtowania architektury obiektów:

- ochrona obiektów wpisanych do rejestru zabytków według zasad, którym podlegają,
- zachowanie obiektów zabytkowych na terenie gminy,
- wszelkie działania związane z ich konserwacją, modernizacją, adaptacją, zawrzeć w planie miejscowym,
- dopuszcza się modernizowanie zabytkowych budynków w celu podniesienia standardu życia mieszkańców,
- nowa zabudowa lokalizowana w sąsiedztwie obiektów zabytkowych winna utrzymywać historyczne linie zabudowy i podziały parcelacyjne, gabaryty budynków zabytkowych (wysokość, kształt dachu); jej architektura winna harmonizować z zabytkowym otoczeniem, nie będąc jednocześnie ślepym naśladownictwem form historycznych,
- należy stosować odpowiednie, wysokiej klasy materiały budowlane (pokrycie dachów dachówką ceramiczną, stolarka okienna i drzwiowa indywidualna, drewniana -

z dopuszczeniem PCV, pod warunkiem zachowania rozmiarów i wyglądu stolarki pierwotnej, naturalny kamień, cegła, tynk gładki),

- należy opracować przykładowe projekty nowej zabudowy i rozbudowy obiektów starych, adaptacji i lokalizacji obiektów gospodarczych oraz garaży - mając na celu przystosowanie istniejącej zabudowy do współczesnych wymogów, przy zachowaniu historycznego, jednolitego charakteru zabudowy,
- likwidacja przyłączy instalacji elektrycznej na elewacjach, szafki na główne zawory powinny być zaprojektowane indywidualnie,
- należy opracować i przyjąć jako obowiązujące rozwiązania typu ogrodzeń i małej architektury w celu uzyskania jakości estetycznej i dostosowanie ich do lokalnej tradycji,
- wykonanie kart ewidencyjnych obiektów i zespołów zabytkowych, zwłaszcza budownictwa drewnianego skazanego na zagładę,
- przed ewentualnymi rozbiórkami obiektów pod ochroną konserwatorską wykonać należy inwentaryzację architektoniczną i fotograficzną

Zasady ochrony ekspozycji krajobrazu

W zakresie przyrodniczych elementów krajobrazu:

- nakaz kształtowania zabudowy i zalesień uwzględniający ochronę ciągów i punktów widokowych
- prowadzenie inwestycji sieciowych z pozycji utrzymania walorów fizjonomicznych obszaru gminy,
- zakaz budowy obiektów wielkokubaturowych oraz wprowadzenia funkcji uciążliwych dla środowiska na terenach o wysokich walorach krajobrazowych,
- wymiana dysharmonijnej w krajobrazie substancji mieszkaniowej i przemysłowej na obiekty o wysokich walorach estetycznych.

W zakresie kulturowych elementów krajobrazu

- ochrona obszarów stanowiących zabezpieczenie eksponowania obiektów o wartościach zabytkowych i kulturowych,
- rewaloryzacja obiektów zabytkowych i kulturowych,
- realizacja obiektów nowych w skali zabudowy otoczenia,
- kształtowanie atrakcyjnych przestrzeni publicznych z funkcją usługową, rekreacyjną i sportową.

Strategia Rozwoju Gminy Lasowice Wielkie na lata 2015-2025 (Uchwała nr X/54/15 Rady Gminy Lasowice Wielkie z dnia 23.09.2015 r.

W Strategii określona została wizja gminy w perspektywie do 2025 r.

Gmina Lasowice Wielkie w 2025 r. jest uznaną ekologiczną marką regionu, przestrzenią aktywnego i zdrowego wypoczynku, czerpiącą z dziedzictwa wielokulturowości i przyrody.

Gmina Lasowice Wielkie w 2025 r. jest obszarem spójności technicznej i społecznej, zapewniającym wysoki standard infrastruktury i usług publicznych.

Misja określona w Strategii brzmi następująco:

Gmina Lasowice Wielkie prowadzi politykę rozwoju w oparciu o dziedzictwo wielokulturowości i przyrody.

Gmina Lasowice Wielkie prowadzi politykę rozwoju zmierzającą do zapewnienia wysokiego standardu infrastruktury i usług publicznych, wykorzystując z możliwie najwyższą skutecznością źródła zewnętrznego finansowania oraz współpracując z innymi partnerami rozwoju.

W Strategii określono kierunki działań spójne z przedmiotowym opracowaniem:

- Rozwój oferty kulturalnej promującej bogactwo kulturowe i tradycje wielokulturowości Śląska Opolskiego przyczyniające się do pielęgnacji podwalin tożsamości jego mieszkańców,
- Współpraca z instytucjami kultury, placówkami muzealnymi i innymi podmiotami działającymi w obszarze różnorodności kulturowej,
- Rewitalizacja i utrzymanie miejsc pamięci i zabytków związanych z historią i wielokulturowością obszaru.

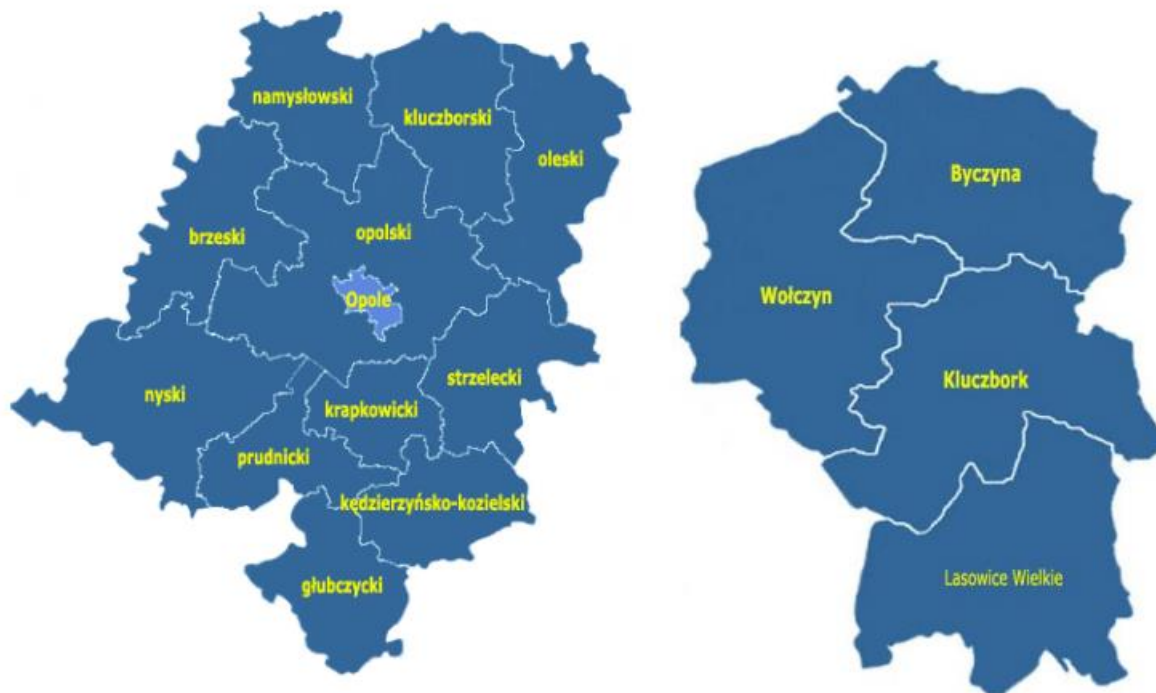
5.2. Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy

5.2.1. Charakterystyka gminy Lasowice Wielkie

Gmina Lasowice Wielkie leży w północnej części województwa opolskiego, w powiecie kluczborskim w odległości ok. 40 km od stolicy województwa – Opola oraz 8 km od Kluczborka. Gmina Lasowice Wielkie sąsiaduje z sześcioma gminami tj.:

- od północy z gminą Kluczbork (powiat kluczborski);
- od wschodu z gminą Olesno (powiat oleski);
- od południowego wschodu z gminą Zębowice (powiat oleski);
- od południa z gminami: Turawa i Łubniany (powiat opolski);
- od zachodu zaś z gminą Murów (powiat opolski).

Położenie gminy na tle powiatu przedstawia poniższy rysunek.



Rysunek 1. Położenie gminy na tle powiatu i województwa.

Administracyjnie gmina Lasowice Wielkie zajmuje powierzchnię: 21 084 ha, co stanowi ok. 24,8 % powierzchni powiatu. Gmina podzielona jest na 13 sołectw: Chocianowice, Chudoba, Ciarka, Gronowice, Jasienie, Laskowice, Lasowice Małe, Lasowice Wielkie, Oś, Szumirad, Trzebiszyn, Tuły, Wędrynia. Jednostki pomocnicze gminy to wsie typowo rolnicze.

Komunikacja

Powiązania Gminy Lasowice Wielkie z układem zewnętrznym wyznaczają drogi:

1. krajowe:

- Nr 45 relacji Chałupki - Racibórz - Opole –Kluczbork - Wieluń – Złoczew
- Nr 11 relacji Kołobrzeg – Koszalin – Piła – Poznań – Ostrów Wielkopolski – Kluczbork – Katowice

2. wojewódzka:

- Nr 494 relacji Bierdzany – Olesno – Częstochowa

3. powiatowe:

- 1316 O Kluczbork – Ciarka – droga krajowa nr 11
- 1319 O Ligota Dolna – Bogacica – Jasienie
- 1326 O Stare Olesno – Jasienie
- 1328 O Lasowice Małe – Bąków
- 1329 O Oś – droga nr 45
- 1330 O Chudoba – Zagwiździe
- 1332 O Lasowice Wielkie – droga krajowa nr 45

- 1333 O Tuły – Laskowice - droga nr 45
- 1340 O Laskowice – Bierdzany.

Wewnętrzny system powiązań terenów zainwestowanych tworzą drogi gminne. Sieć dróg własności gminy Lasowice Wielkie dzieli się na drogi gminne publiczne (łącznie długość 29,551 km) oraz drogi gminne wewnętrzne. Uzupełnienie układu komunikacyjnego na terenie gminy stanowią linie kolejowe: nr 175 Fosowskie – Kluczbork, nr 143 Kalety – Wrocław, nr 293 Jełowa – Kluczbork.

Zasoby przyrodnicze i obszary chronione

Na terenie gminy znajdują się obszary dziedzictwa przyrody objęte ochroną prawną:

- obszar Natura 2000 PLH 160020 Szumirad – obszar siedliskowy mający znaczenie dla wspólnoty – jest to bezcenny obszar dla zachowania zróżnicowania siedliskowego i fitosocjologicznego Śląska Opolskiego, powierzchnia obszaru 0,99 km²
- obszar Chronionego Krajobrazu Lasy Stobrawsko-Turawskie – powierzchnia obszaru 1 190,75 km²; obejmujący m.in. liczne siedliska borowe mające walory bioterapeutyczne. Mimo, iż obszar ten stanowi pozostałość po Puszczy Śląskiej, jest relatywnie dobrze zachowany. Szczególnie cenne są zróżnicowane gatunkowo i siedliskowo lasy z dominacją drzewostanu sosnowego, niezliczoną ilością bogatych w ekosystemy łąkowe cieków, obfitość terenów zabagnionych i podmokłych, starorzecza, źródła i stawy, a także polodowcowe moreny i wydmy;
- Stobrawski Park Krajobrazowy (Laskowice) – na terenie parku występuje 50 gatunków roślin chronionych oraz około 140 gatunków roślin rzadkich. Występują tu storczyki, długosz królewski, kotewka orzech wodny, lilia złotogłów, wawrzynek, park zajmuje powierzchnię 526 km²;
- Rezerwat Smolnik (Szumirad) – rezerwat zlokalizowany na terenie Obszaru Chronionego Krajobrazu „Lasy Stobrawsko-Turawskie” oraz Obszaru Natura 2000 „Dolina Budkowiczanki”, celem ochrony rezerwatu jest zachowanie ze względów naukowych i dydaktycznych zbiornika wodnego ze stanowiskami roślin chronionych oraz fragmentu przylegającego lasu o charakterze naturalnym, na terenie rezerwatu stwierdzono 301 gatunków roślin naczyniowych, w tym 16 chronionych, jak np. zagrożone w województwie taksony torfowiskowe, cenne przyrodniczo są także siedliska wodne oraz gatunki chronione związane ze zbiorowiskami borowymi i leśnymi, ważnym zasobem jest także fauna rezerwatu (m.in. kokoszka wodna, zimorodek, samotnik, turkawka, dzięcioł zielonosiwy, bób i wydra), powierzchnia obszaru 0,25 km²;
- Rezerwat Kamieniec (Szumirad) – rezerwat typu florystycznego, przez teren rezerwatu przepływa rzeka Dobra (dopływ Budkowiczanki), w rezerwacie występują torfowiska przejściowe i trzęsawiska, torfowiska wysokie, bór bagienny, naturalne eutroficzne zbiorniki wodne, rzeka ze zbiorowiskami włosieniczników, bór świeży, ols. Flora Kamieńca jest wyjątkowo bogata – jest to najbogatszy florystycznie rezerwat województwie opolskim – 172 gatunki roślin naczyniowych, w tym 23 taksonów podlegających prawnej ochronie lub zagrożonych w skali regionu lub kraju. Dla przykładu – niewielka populacja widlicza Zeillera, to jedyne znane stanowisko tego gatunku w województwie opolskim i jedno z nielicznych

w kraju, rezerwat to obecnie jedyne stanowisko turzycy bagiennej w województwie opolskim (gatunku zagrożonego w skali kraju). Rezerwat „Kamieniec” jest jedną z najważniejszych ostoi mszaków torfowiskowych w województwie opolskim – znajduje się tu dziewięć gatunków ściśle i 11 gatunków częściowo chronionych oraz gatunki zagrożone (ogółem siedem gatunków). Rezerwat Kamieniec jest również obszarem bogatym faunistycznie – spotkać tu można takie gatunki, jak perkozek, bocian czarny, wodnik, turkawka, dzięcioł czarny czy bóbr europejski, powierzchnia obszaru 0,44 km²;

- użytek ekologiczny Tuły (Tuły) – utworzony w 1997 r., w celu ochrony bagna śródleśnego - roślinności bagiennej, miejsca gniazdowania żurawia, brodziec samotnego oraz innych gatunków ptactwa wodnego i śpiewającego nie występujących w sąsiednich monokulturach, powierzchnia 0,22 km²;
- użytek ekologiczny Żabiniec (Chudoba) – utworzony dla ochrony bagna, na terenie Żabińca znajduje się naturalny, całoroczny wodopój dla zwierzyny, powierzchnia 0,23 ha.

5.2.2. Zarys historii obszaru Gminy

Osadnictwo na terenie gminy rozwinęło się bardzo wcześnie i na stosunkowo dużą skalę. Już w XIII wieku wykształciła się istniejąca do dzisiaj część sieci osadniczej gminy.

I tak wg źródeł historycznych z tego okresu istniały już wówczas wsie: Chocianowice 1213 r. Laskowice 1239 r. Lasowice Małe 1292 r. Lasowice Wielkie 1292 r. Chudoba 1297 r. W XIV-XV wieku osadnictwo w gminie utrwała się poprzez lokowanie następujących wsi: Tuły 1300 r. Wędrynia 1300 r. Ciarka 1416 r. Gronowice 1416 r. Jasienie 1424 r. Powstałe tu wsie miały charakter rolniczy oraz wykorzystujący zasoby leśne. Stanowiły głównie własność prywatną możnowładców, toteż sytuowane w nich były majątki ziemskie lub ich zabudowa gospodarcza.

XVIII-XIX wiek, to okres ostatecznego wykształtowania się dzisiejszej sieci osadniczej gminy: Trzebiszyn 1743 r. Oś 1774 r. Szumirad 1783 r. Układ osadniczy tworzy 13 jednostek wiejskich w skład których wchodzi 13 przysiółków i 6 osad. Na zabudowę poszczególnych wsi w przeważającej części składają się zagrody będące składnikiem średnich i małych indywidualnych gospodarstw rolnych.

Uzupełnieniem zabudowy zagrodowej jest zabudowa mieszkaniowa jednorodzinna i wielorodzinna. Przeważającym typem genetycznym wsi są ulicówki (Chocianowice, Laskowice, Lasowice Wielkie, Lasowice Małe, Ciarka, Oś). Zdecydowana większość wsi posiada zmodyfikowany typ zabudowy - mniej lub bardziej regularny, zlokalizowany wzdłuż jednej bądź kilku ulic. Na szczególną uwagę zasługuje Kolonia Czerwona z klasycznie zachowanym układem okolicy. W dolinach rzecznych Bogacicy i Budkowiczanki powstały łańcuchówki: Chudoba, Wędrynia i Gronowice. Trzebiszyn stanowi przykład wielodrożnicy, a Tuły wsi folwarcznej.

Obszar gminy Lasowice Wielkie przez wieki związany był z Olesnem, tak więc wszelkie zmiany w historii tego miasta wpływały na rozwój i dobrobyt okolicznych miejscowości. Z dokumentów archiwalnych wiadomo iż w XIII w. pojawiły się pierwsze wzmianki o Lasowicach. W XIII-XIV w. lokalizacja miast i wsi na ziemi oleśnieńskiej opierała się głównie na prawie niemieckim.

W XIV w. ziemie te wchodziły w skład książęcego dominium oleskiego. W dokumentach znajdujemy nazwy: Lasowic, Laskowic, Wędrym, Chocianowic. Zaznaczyć trzeba, iż mieszkająca tu w przeważającej większości ludność polska, niemiecka osiedlała się w miastach. Mieszkańcy zajmowali się przeważnie hodowlą, myślistwem i rybołówstwem. Przyjąć można iż w okresie tym nie był to biedny region gdyż przez Olesno przebiegał "stary" szlak bursztynowy poprzez Bramę Morawską nad Bałtyk oraz tzw. "droga królewska" z Wrocławia przez poprzecz Wołczyn, Kluczbork, Olesno i dalej do Krakowa.

Ziemie te do 1294 r. należały do książąt wrocławskich, później do książąt opolskich. W 1327 r. książę Bolko II przyjął zwierzchnictwo czeskie i dopiero w 1396 r. ziemie oleskie wraz z Lasowicami wracają ponownie do Polski (za czasów Jagiełły). W latach 1532-1742 ziemia oleska, wchodząca w skład księstwa opolsko-raciborskiego znajdowała się pod zwierzchnictwem Habsburgów. Z okresu tego wiadomo, iż w 1581r. rodzina Bessów była właścicielem Olesna oraz m.in. Szumiradu i Chudoby. W wiekach XVII i XVIII mieszkańców nękały liczne klęski żywiołowe, epidemie i następstwa prowadzonych wojen. Przez obszar ten maszerowały: w czasie wojny trzydziestoletniej (1618-1648) wojska weimarsko-duńskie (1627), w czasie drugiej wojny prusko-austriackiej prowadzono tu działania wojenne. W czasie wojny napoleońskiej, w listopadzie 1806 r. przez powiat przechodził korpus dowodzony przez brata cesarskiego, Hieronima Bonapartego. Z okolic tych zwerbowano wówczas 550 żołnierzy do armii napoleońskiej. Wszystko to niekorzystnie wpływało na rozwój. Częste były w tym okresie pożary oraz susze i gradobicia.

W 1742 r. ziemia ta wraz z większością Śląska definitywnie przeszła pod panowanie pruskie. W stuleciu tym doszło do buntu chłopów przeciw germanizacji i warunkom życia, spacyfikowanego przez wojsko. Większość terenów należała do Niemców: książęta raciborscy Hohenlohe (według dokumentów z 1782 r.) posiadali majątek w Chudobie, hrabia Donnersmarck w Gronowicach, Szumiradzie i Trzebiszynie.

W 1816 r. powiat Olesno wraz z ziemiami obecnej gminy Lasowice Wielkie wszedł w skład rejencji opolskiej. W pierwszej połowie XIX w. rozpoczęto likwidowanie wszystkich powinności chłopskich wobec panów i nadawanie chłopom ziem na własność. W wyniku uwłaszczenia nastąpiło scalanie gruntów obszarowych i chłopci zmuszeni byli najczęściej do oddawania lepszych ziem. W okresie Wiosny Ludów mieszkańcy gminy Lasowice byli bardzo aktywni. Już w 1848 r. w Chudobie doszło do pierwszych buntów. Ze wsi Oś pochodził Krystian Minkus, jedyny Polak i przedstawiciel chłopstwa w Zgromadzeniu Narodowym we Frankfurcie nad Menem.

Początek epoki kapitalizmu spowodował zepchnięcie tego regionu do peryferyjnej roli, ugruntował się jego rolniczy charakter. Brak przemysłu spowodował liczną emigrację zarobkową ludności, szczególnie z obszaru gminy Lasowice. Dopiero na przełomie XIX i XX w. zaobserwować można pewne pozytywne zmiany w gospodarce. Powstawały nowe drogi: w latach 1852-53 wybudowano szosę z Olesna do Opola, 1870-72 z Olesna do Bąkowa, z Kluczborka w stronę Opola. Powstały linie kolejowe: 1868 r. Oleśnica- Namysłów- Kluczbork- Fosowskie, 1883 r. Kluczbork-Olesno, 1899 Kluczbork-Jelowa. Rozwinął się dzięki temu przemysł drzewny, a także hutniczy, co było spowodowane łatwiejszym transportem. W okresie I wojny światowej obszar ten nie był w zasadzie

objęty działaniami wojennymi, lecz mimo to bardzo pogorszyła się sytuacja ekonomiczna mieszkańców. Brakowało przede wszystkim żywności, mężczyzn wcielano do armii niemieckiej.

W okresie powstań śląskich mieszkańcy polscy czynnie wspomagali powstańców. Tworzono składy broni, w miejsca działań zbrojnych podążali ochotnicy. W czasie III powstania śląskiego Olesno zostało przejęte przez powstańców polskich, linia frontu utrzymywała się na wysokości Wędryni i Chudoby. Powiat oleski, a wraz z nim Lasowice, pozostał jednak decyzją mocarstw, w całości, w Niemczech.

W okresie międzywojennym przeprowadzono powszechną germanizację tych terenów, zmieniano nazwiska, nazwy miejscowości. Powszechna była kolonizacja niemiecka, największe rozmiary przyjęła w Laskowicach. Przed pierwszą wojną światową największym właścicielem ziemskim był książę Hohenlohe-Oehringen, w jego posiadaniu były majątki w Lasowicach Małych, Lasowicach Wielkich i Szurmradzie - 8691 ha. Podczas II wojny światowej dużą część mężczyzn wcielono do armii niemieckiej, zarówno Polaków jak i Niemców. W styczniu 1945 roku obszar ten został zajęty przez armię radziecką.

Po wojnie ziemie gminy Lasowice wchodziły początkowo w skład województwa katowickiego, od 1950 r. w ramach powiatu oleśnieńskiego znalazły się w województwie opolskim. Po raz pierwszy na VI Zjeździe PZPR zgłoszony został postulat dokonania zmian w podziale administracyjnym kraju w celu podniesienia znaczenia i uprawnień gromadzkich rad narodowych.

Kiedy w roku 1954 zaczęto tworzyć gromadzkie rady narodowe, kierowano się przede wszystkim przekonaniem, że małe jednostki lepiej służą demokracji socjalistycznej i ułatwiają ludności więź z miejscową radą narodową. W powiecie oleskim z 10 gminnych rad narodowych utworzonych zostało 21 gromadzkich rad narodowych. Reorganizacja ta okazała się jednostronna, gdyż mieszkańcy wykazują zainteresowanie umacnianiem więzi z organem władzy tylko w takich warunkach, kiedy władza ma autorytet, dzięki możliwości kierowania rozwojem terenu i decydowania na miejscu o zaspokajaniu potrzeb ludności. O tym nie mogło być mowy w słabych gospodarczo gromadach, utworzonych w roku 1954, których zakres kompetencji był ograniczony.

Wady te próbowano stopniowo łagodzić przez likwidację najslabszych gromad, tzn. złożonych z 2-3 wsi, oraz przekazywanie władzom gromadzkim coraz szerszych uprawnień. Te półśrodki nie mogły jednak dać pełnego efektu, dopóki podział terenów wiejskich na gromady miał charakter przede wszystkim administracyjny i z natury rzeczy nie uwzględniał potrzeb wynikających z osiągniętego poziomu sił wytwórczych i rozwoju społeczno-gospodarczego wsi polskiej. W powiecie oleskim w latach 1960-1964 likwidacji uległo 10 następujących gromad: Biskupice, Budzów, Chocianowice, Kadłub Wolny, Lasowice Wielkie, Radawie, Sternalice, Uszyce, Wojciechów, Wysoka. Z połączenia dwóch ostatnich gromad utworzono nową z siedzibą w Oleśnie. W perspektywie najbliższych lat planowano likwidację odrębnych gromad w Bodzanowicach i Laskowicach.

Ustawa z 29 XI 1972 r. o utworzeniu gmin i zmianie ustawy o radach narodowych precyzuje główne cele reformy administracji zmierzającej do stworzenia korzystniejszych warunków dla społeczno-gospodarczego rozwoju wsi, intensyfikacji rolnictwa i poprawy warunków socjalno-bytowych mieszkańców, pogłębienia demokracji socjalistycznej oraz do dalszego wzmocnienia autorytetu rad

narodowych i ich organów na terenach wiejskich oraz usprawnienia ich działalności. Ponadto istotą nowego podziału administracyjnego jest utworzenie takich gmin, których granice dostosowane zostały do aktualnych i perspektywicznych potrzeb społeczno - gospodarczych, by z każdej gminy mógł powstać zwarty podsystem całego układu społeczno - gospodarczego kraju. Tym samym utworzenie gmin zapoczątkowało dalszy długotrwały i wymagający etapowej realizacji proces unowocześnienia całego systemu podziału terytorialnego kraju.

Planowano tworzenie jednostek silnych pod względem gospodarczym, aby w przyszłości nowa gmina miała warunki do zaspokajania we własnym zakresie podstawowych potrzeb swojego terenu: produkcyjnych, usługowych, socjalno-kulturalnych i innych. Stąd na terenie każdej gminy działać powinna gminna spółdzielnia "Samopomocy Chłopskiej", spółdzielnia oszczędnościowo-pożyczkowa, odrębny ośrodek zdrowia, lecznica weterynaryjna, urząd pocztowy oraz posterunek MO.

Założono również utworzenie w każdej gminie szkoły średniej i szkół przysposobienia rolniczego. Jak więc wynika z tego pobieżnego wyliczenia, w każdej gminie będą działały instytucje i zakłady o podstawowym znaczeniu dla życia gospodarczego, społecznego i kulturalnego wsi. Gmina będzie mogła tworzyć własne przedsiębiorstwa wytwórcze i zakłady usługowe. Dzięki temu stanie się ona silną jednostką gospodarczo-administracyjną, będącą w stanie zaspokoić całokształt potrzeb mieszkańców wsi. Wszystkie instytucje i zakłady, świadczące usługi dla miejscowej ludności, zostaną dostosowane do społeczno-gospodarczej struktury gminy. W pierwszej fazie planowania przy tworzeniu gmin w powiecie oleskim proponowano utworzenie gminy Bierdzany, w skład której miały wejść wsie: Laskowice, Trzebiszyn, Tuły i z powiatu opolskiego Bierdzany, Bukowo, Kadłub Turawski, Ligota Turawska, Zakrzów. Ogólny obszar tej gminy wynosiłby 11724 ha, a liczba ludności 5 806 osób. Jednakże z powodu sprzeciwu mieszkańców wsi powiatu opolskiego wobec przyłączenia ich do powiatu oleskiego projekt ten upadł.

W tej sytuacji zaszła potrzeba utworzenia gminy w Lasowicach Wielkich z uwagi na najbardziej koncentryczne położenie tej wsi w stosunku do wszystkich miejscowości znajdujących się w obrębie gminy. Opracowany wstępnie projekt nowego podziału administracyjnego powiatu oleskiego, przedstawiony został na posiedzeniu aktywu gromadzkiego z udziałem przedstawiciela władz partyjnych, działaczy organizacji młodzieżowych, FJN, nauczycieli, sołtysów i innych. Projekt utworzenia gmin w województwie opolskim był dyskutowany podczas obrad Wojewódzkiej Rady Narodowej w Opolu, która w dniu 6 XII 1972 r. uchwaliła utworzenie gmin w województwie opolskim, a tym samym i w powiecie oleskim.

Na terenie powiatu oleskiego utworzono 6 gmin, w tym jedną gminę miejsko - wiejską w Gorzowie Śl. Gmina ta posiada faktycznie charakter miejsko-wiejski, ponieważ w jej skład weszły wsie byłych GRN w Kozłowicach i Zdziechowicach oraz MRN w Gorzowie Śl. Ponieważ nie doszło do utworzenia gminy w Bierdzanach, zorganizowano ją w Lasowicach Wielkich. Z uwagi na konieczność budowy nowej siedziby władz gminnych w Lasowicach Wielkich jej pomieszczenia chwilowo znajdują się w Lasowicach Małych, co nie powinno potrwać jednak dłużej niż do roku 1975.

Z dniem 01 stycznia 1973 r. w powiecie oleskim utworzono gminę Lasowice Wielkie. Pierwszym Naczelnikiem Gminy został Marian Kozuba, pełniąc tę funkcję od 1973 r. tę funkcję od 1973 r. do 1975 r.

5.2.3. Krajobraz kulturowy

Krajobraz kulturowy to świadectwo działalności mieszkańców danego regionu prowadzonej na przestrzeni wieków, dlatego najpełniej stanowi o jego tożsamości. Składa się z elementów przyrodniczych, ale przede wszystkim z wytworów i osiągnięć cywilizacyjnych człowieka. Są to zarówno pojedyncze obiekty i zespoły budowli, dzieła sztuki, elementy zagospodarowania przestrzeni, krajobrazy wiejskie, kształtujące świadomość i tożsamość regionalną mieszkańców.

Architektura sakralna

Na terenie gminy Lasowice Wielkie znajduje się wiele obiektów sakralnych, w różnych miejscowościach gminy. Zdecydowana większość obiektów jest w dobrym stanie technicznym.

Kościół św. Wawrzyńca (ob. Kaplica cmentarna) w Laskowicach

Kościół jest orientowany, usytuowany na niewielkim wzniesieniu przy zachodnim skraju wsi. Położony w środkowej części cmentarza porośniętego drzewami i otoczonego płotem z ceglanyimi kapliczkami na osi każdego z czterech boków.

Świątynia jest jednonawowa z węższym, trójbocznie zamkniętym prezbiterium, do którego od północy przylega zakrystia z lożą kolatorską na piętrze, dostępną zewnętrznymi, zabudowanymi schodami. Po stronie zachodniej znajduje się wieża na planie kwadratu, w południowo - zachodnim narożu rozbudowana kruchta, tworząca jedno wnętrze wraz z przyziemiem wieży.

Prezbiterium i zakrystia z lożą są równej wysokości, kryte dachem dwuspadowym z przedłużoną północną połacią i wielopołaciowym zamknięciem. Dach nad nawą wysoki, dwuspadowy. Pozostałe przybudówki przykryte są daszkami pulpituowymi.

Kościół wzniesiono z drewna, w konstrukcji zrębowej, na niskiej podmurówce. Wieża wybudowana jest w konstrukcji słupowej. Elewacje szalowane są deskami w układzie pionowym, dach pokrywają gonty. Otwory okienne zamknięte są łukiem pełnym; drzwiowe - w większości prostokątne

Stan zachowania kościoła – dobry.

Kościół jest objęty ochroną poprzez wpis do Rejestru Zabytków Województwa Opolskiego.



Fotografia 1. Widok na kościół św. Wawrzyńca w Laskowicach.

Kościół filialny pw. Wniebowzięcia NMP w Lasowicach Małych

Obecna świątynia powstała w 1688 r. po zniszczeniu (prawdopodobnie przez pożar), wcześniejszej, opisywanej w protokołach wizytacyjnych.

Kościół jest orientowany, usytuowany w centralnej części wsi.

Plan świątyni składa się z krótkiej, niemal kwadratowej nawy, trójbocznie zamkniętego prezbiterium i wieży o kwadratowej podstawie, przylegającej od zachodu. Do nawy od południa dostawiona jest prostokątna kruchta z wejściem bocznym, od północy do prezbiterium przylega zakrystia. Bryłę kościoła tworzą trzy główne elementy: zwężająca się ku górze wieża kryta czterospadowym dachem namiotowym, nawa kryta dachem dwuspadowym o kalenicy na wysokości okapu wieży oraz z nieznacznie niższego prezbiterium, krytego dachem siodłowym o przedłużonej północnej połaci. Kościół wzniesiony jest w konstrukcji zrębowej, wzmocnionej ściągami, na nowszej podmurówce. Elewacje szalowane są gontem, pokrywającym także dach.

Stan zachowania kościoła – dobry.

Kościół jest objęty ochroną poprzez wpis do Rejestru Zabytków Województwa Opolskiego.



Fotografia 2. Widok na Kościół filialny pw. Wniebowzięcia NMP w Lasowicach Małych.

Kościół pw. Matki Bolesnej w Tułach

Kościół zbudowany w 1853 r. przez Aleksę Langera.

Kościół neogotycki, orientowany.

Dekoracyjnie potraktowana bryła kościoła, nawiązuje do gotyku francuskiego.

Kościół o bryle strzelistej i smukłej o zredukowanych murach magistralnych, zastąpionych wielkimi otworami witrażowymi.

Arkady, wimpergi, maswerki, pinakle, baldachimy, sterczyny potęgują wrażenie koronkowej lekkości.

Nad bryłą dominuje wysoka, smukła wieża zwieńczona ceglana iglicą, u podstawy ażurowa. Jej naroża są bogato zdobione żabkami.

Stan zachowania kościoła – dobry.

Kościół jest objęty ochroną poprzez wpis do Rejestru Zabytków Województwa Opolskiego.



Fotografia 3. Widok na kościół pw. Matki Bolesnej w Tułach.

Kościół parafialny pw. Narodzenia NMP w Chocianowicach

Kościół znajduje się w południowej części wsi, przeciętej na pół drogą z Kluczborka do Starego Olesna, orientowany.

Plan kościoła składa się z wydłużonego, trójkątnie zamkniętego prezbiterium z prostokątną zakrystią przylegającą do niego od północy; szerszej od niego, prostokątnej nawy oraz kwadratowej wieży po stronie zachodniej i niewielkiej kruchty od południa. Dachy nad prezbiterium i nawą są wysokie, siodłowe, o dwóch kalenicach. Północna, przedłużona połączyć dachu nad prezbiterium opadając przykrywa także



Fotografia 4. Widok na Kościół parafialny pw. Narodzenia NMP w Chocianowicach.

zakrystię. Przy północno - zachodniej części kościoła, wzdłuż nawy i częściowo przy wieży, znajdują się wsparte na słupach soboty, których zadaszenie od strony wschodniej sięga do dolnej krawędzi okien, a po stronie zachodniej - do wysokości okapu dachu nawy. Przysadzista wieża o lekko pochyłych ścianach jest w górnej części odsunięta od szczytu nawy, i nakryta ośmiobocznym dachem namiotowym, którego szczyt nieznacznie przewyższa kalenicę dachu.

Dominantą bryły jest sześcioboczna wieżyczka na sygnaturkę nad wschodnią częścią nawy, nakryta wysmukłym daszkiem namiotowym.

Drewniany kościół wzniesiony został w konstrukcji zrębowej wzmocnionej lisicami, na podmurówce. Konstrukcja wieży wspiera się na czterech masywnych słupach, połączonych usztywnieniami.

Dachy pokryte są gontem, ściany wieży i południowej kruchty opierzone są deskami w układzie pionowym. Otwory okienne i drzwiowe mają kształt prostokątów.

Stan zachowania kościoła – dobry.

Kościół jest objęty ochroną poprzez wpis do Rejestru Zabytków Województwa Opolskiego.

Kościół filialny pw. św. Jana Chrzciciela w Wędryni

Pierwsza wzmianka o katolickiej świątyni w Wędryni pojawia się w źródłach w 1447 r., obecny kościół został wzniesiony na przełomie XVII i XVIII w. (Herbert Dienwiebel podaje daty 1679-1719). Wieża powstała w 1818 roku. Na północnej, murowanej bramie wjazdowej widnieje data „1861”, oznaczająca rok jej budowy lub datę remontu kościoła (budowę zachodniej kruchty?). W roku 1959 wykonano podmurówkę sięgającą ok. 50 cm



Fotografia 5. Widok na Kościół filialny pw. św. Jana Chrzciciela w Wędryni.

ponad poziom gruntu oraz zmodernizowano wewnątrz. Kościół pełni funkcję filii parafii pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa w Chudobie (gm. Lasowice Wielkie).

Kościół jest orientowany, usytuowany ok. 130 m na południe od głównej drogi wiejskiej.

Plan świątyni składa się z trójbocznie zamkniętego prezbiterium, prostokątnej nawy z przylegającą od zachodu kruchtą oraz obszernej zakrystii po północnej stronie. Nawa i prezbiterium kryte są dachami siodłowymi, z wydatnymi okapami. Dach nad zakrystią jest czterospadowy, wysoki, z przedłużoną zachodnią połącią i drewnianą rynną biegnącą od strony prezbiterium. Nad zachodnim szczytem wznosi się nadbudowana czworoboczna wieżyczka, kryta dachem czterospadowym, o wygiętych esowato połaciach. W środkowej części dachu nawy osadzona jest sześcioboczna wieżyczka na sygnaturkę, nakryta baniastym hełmem.

Kościół wzniesiony jest w konstrukcji zrębowej, wzmocnionej lisicami, na wysokiej, wtórnej podmurówce, zaś wieża i kruchta - w konstrukcji słupowej, z bocznymi usztywnieniami.

Stan zachowania kościoła – dobry.

Kościół jest objęty ochroną poprzez wpis do Rejestru Zabytków Województwa Opolskiego.

Kościół pw. Wszystkich Świętych w Lasowicach Wielkich

Kościół w Lasowicach Wielkich istniał już w 1447 roku, była to budowla o konstrukcji drewnianej. W 1519 roku świątynia spłonęła, w jej miejsce został wzniesiony nowy obiekt sakralny. Obecny drewniany kościół parafialny zbudowany został w 1599 roku przez protestantów. W 1701 roku świątynię przejęli katolicy (należała ona wówczas do parafii w Bogacicy. W 1837 roku ustanowiono parafię w Lasowicach Wielkich, a kościół stał się jednocześnie kościołem parafialnym. Na terenie przykościelnym znajduje się również cmentarz. Cały teren otacza drewniane ogrodzenie z bramą główną na osi elewacji zachodniej oraz furtką we wschodniej części ogrodzenia.



Fotografia 6. Widok na Kościół pw. Wszystkich Świętych w Lasowicach Wielkich.

Świątynia jest konstrukcji zrębowej, orientowana z kwadratową wieżą. Szkielet wieży wykonany został w 1702 roku z pionowych słupów, do których umocowano drewniane belki. Obiekt nakryty jest dachem czterospadowym z wypukłym cebulastym zakończeniem. Dach nad nawą i prezbiterium jest w formie dachu siodłowego, którego cechują trójkątne ściany boczne, zwane szczytami. Ściany zewnętrzne pokryte są gontem, a od strony północnej kościoła występują niskie soboty wsparte na słupach.

Stan zachowania kościoła – dobry.

Kościół jest objęty ochroną poprzez wpis do Rejestru Zabytków Województwa Opolskiego.



Fotografia 7. Widok na kościół pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa w Chudobie.

Kościół pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa w Chudobie

Świątynia jest jednonawowa, wybudowana w stylu neogotyckim, orientowana. Nad głównym wejściem znajduje się 36 metrowa wieża.

Stan zachowania kościoła – dobry.

Kościół jest objęty ochroną poprzez wpis do Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków Województwa Opolskiego.

Kościół pw. św. Rodziny w Jasieniu

Kościół murowany z cegły, nietynkowany. Kościół jednonawowy, nieorientowany. Stan zachowania kościoła – dobry.

Kościół jest objęty ochroną poprzez wpis do Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków Województwa Opolskiego.



Fotografia 8. Widok na kościół św. Rodziny w Jasieniu.



Fotografia 9. Widok na kościół ewangelicki w Lasowicach Wielkich.

Kościół Wszystkich Świętych w Lasowicach Wielkich

Kościół murowany ewangelicki. Kościół jednonawowy, murowany. Kościół nieorientowany.

W fasadzie kościoła wysoka wieża. Stan zachowania kościoła – dobry.

Kościół jest objęty ochroną poprzez wpis do Rejestru Zabytków Województwa Opolskiego.

Kapliczki, figury i krzyże przydrożne

Wznoszenie kapliczek, figur i krzyży przy drogach lub w przydomowych ogródkach jest zwyczajem bardzo starym i szeroko praktykowanym. Na terenie gminy Lasowice Wielkie spotykamy różnorodne obiekty w tej grupie zabytków.

Kapliczki, figury i krzyże przydrożne z reguły ogradzane są dekoracyjnymi płotkami oraz obsadzone roślinnością niską, nie tylko identyfikują mieszkańców pod względem wyznaniowym, ale stanowią też malowniczy akcent w miejscowym krajobrazie.

Wśród kapliczek zlokalizowanych na terenie gminy Lasowice Wielkie przeważają kapliczki kubaturowe. Kapliczki oraz krzyże przydrożne zlokalizowane są we wszystkich miejscowościach gminy.

Cmentarze

Wśród cmentarzy zlokalizowanych na terenie gminy Lasowice Wielkie dominują cmentarze przykościelne. Wykaz cmentarzy ujętych w wojewódzkiej ewidencji zabytków:

- cmentarz przykościelny w Wędryni,
- cmentarz przykościelny w Tułach,
- cmentarz przykościelny w Lasowicach Wielkich,
- cmentarz przykościelny w Lasowicach Małych,
- cmentarz przykościelny w Laskowicach,
- cmentarz przykościelny w Jasieniu,
- cmentarz przykościelny w Gronowicach,
- cmentarz przykościelny w Chudobie,
- cmentarz parafialny w Chocianowicach.

Dodatkowo na terenie gminy znajdują się cmentarze ewangelickie:

- cmentarz ewangelicki w miejscowości Oś,
- cmentarz ewangelicki w Lasowicach Wielkich.

Założenia dworskie i pałacowe

Założenie dworsko – parkowe w Lasowicach Małych

W skład założenia dworsko – parkowego wchodzi:

- dwór (stan zły),
- park (stan dostateczny),
- oficyna (stan zły – obiekt w ruinie),
- gorzelnia (stan dobry),
- obora (stan dobry),
- stodoła (stan dobry),
- spichlerz (stan dobry).

Dwór znajduje się w środkowej części założenia dworsko – parkowego.



Fotografia 10. Widok na dwór w Lasowicach Małych.

Budynek nieużytkowany, dwukondygnacyjny, tynkowany, nakryty stromym dachem czterospadowym.

Do cokołu przy południowej ścianie przylega niska przybudówka, wydłużona, nakryta dachem pulpitowym.

Zachowana oryginalna stolarka okienna i drzwiowa.



Fotografia 11. Widok na gorzelnie i spichlerz w założeniu dworsko – parkowym.

Dwór i spichlerz jest objęty ochroną poprzez wpis do rejestru zabytków, pozostałe obiekty znajdują się w wojewódzkiej ewidencji zabytków województwa opolskiego.

Założenie pałacowo – parkowo - folwarczne w Tułach

W skład założenia wchodzi:

- pałac (stan zły),
- park (stan zły),
- oficyna zachodnia (stan zły),
- oficyna wschodnia (stan dobry),
- obora (stan zły),
- stodoła (stan zły),
- spichlerz (stan zły),
- budynek inwentarski (stan zły),
- budynki mieszkalne (stan zły).

Pałac w Tułach znajduje się pośrodku miejscowości, w pobliżu kościoła parafialnego, na terenie założenia pałacowo-parkowo-folwarcznego, zajmując jego pd. część.

W jego najbliższym sąsiedztwie znajdują się spichlerz i dwie oficyny, a od pd. park. Pierwotnie na osi pałacu znajdowała się brama, obecnie wjazd przeniesiono do pn.-zach. narożnika założenia.



Fotografia 12. Widok na pałac w Tułach.

Barokowy pałac powstał na planie prostokąta (na osi wsch. zach.) z wydatnym, trójosiowym ryzalitem środkowym od strony pd., poprzedzonym tarasem ze schodami oraz pseudo ryzalitem od strony północnej. Budynek jest murowany z cegły, piętrowy, podpiwniczony, z mieszkalnym poddaszem. Nakryty został wysokim dachem mansardowym z lukarnami od strony pn. i zachodniej. Elewacje frontowa i ogrodowa są dziewięcioosiowe, elewacja wsch. czteroosiowa, a zach. pięcioosiowa. Dekorowane są pasowym boniowaniem na poziomie pierwszej kondygnacji i artykułowane pilastrami i płycinami w kondygnacji drugiej. Dominującym elementem w elewacji frontowej jest ryzalit obejmujący trzy środkowe osie, w zamknięciu którego znajduje się facjata zwieńczona segmentowym naczółkiem z herbem Fuerstenbergów. W partii przyziemia, na osi, znajduje się wejście do pałacu obramowane kamiennym portalem z monogramem EF (Fuerstenbergów) i datą 1857, a powyżej z herbem Budwicz rodziny Blacha.



Fotografia 13. Widok na oficynę wschodnią i zachodnią w założeniu pałacowo – parkowo – folwarcznym. Pałac, spichlerz, park objęte są ochroną poprzez wpis do rejestru zabytków województwa opolskiego, pozostałe obiekty znajdują się w wojewódzkiej ewidencji zabytków.

Założenie pałacowo – parkowe w Wędryni

W skład założenia wchodzi:

- pałac (stan dostateczny),
- dom zarządcy (stan dostateczny),
- park (stan dostateczny),
- gorzelnia (stan dostateczny),
- wozownia (stan dostateczny),
- obora (stan dostateczny).

Pałac został wybudowany jako rezydencja porucznika barona von Reisewitz'a. Rzut złożony z trzech figur prostokątnych, poprzecznych do siebie, tj. zestawionych na kształt podobny do litery „C”, tynkowany.

Budynek w całości podpiwniczony. Środkowa część



Fotografia 14. Widok na pałac w Wędryni.

bryły – piętrowa z użytkowym poddaszem, nakryta stromym dachem dwuspadowym z dwoma symetrycznymi facjatami w połaci wschodniej. Boczne części pałacu: północna i południowa znacznie wyższe od środkowej, dwupiętrowe, z bardzo wysokimi poddaszami strychowymi, nakryte stromymi dachami czterospadowymi.



Fotografia 15. Widok na gorzelnię, wozownię oraz dom zarządcy w założeniu pałacowo – parkowym.

Pałac, park, wozownia i dom zarządcy są objęte ochroną poprzez wpis do rejestru zabytków województwa opolskiego. Pozostałe elementy składowe założenia są objęte ochroną poprzez wpis do wojewódzkiej ewidencji zabytków.

Założenie dworsko – parkowe w Jasieniu

W skład założenia dworsko – parkowego wchodzi:

- dwór (stan dobry),
- park (stan dostateczny),
- gorzelnia (stan dostateczny),
- budynki mieszkalne (stan dobry).

Dwór to budynek na planie prostokąta, podpiwniczony, dwukondygnacyjny, przykryty dachem dwuspadowym.

Budynek tynkowany.

Detal architektoniczny nad drzwiami wejściowymi.

Obiekty są objęte ochroną poprzez wpis do wojewódzkiej ewidencji zabytków województwa łódzkiego.



Fotografia 16. Widok na dwór w Jasieniu.

Zabytki techniki

Zagroda młynarska w Tułach

Na terenie miejscowości Tuły znajduje się zagroda młynarska, w skład której wchodzi: młyn, dom młynarza, stodoła oraz dwie obory.



Fotografia 17. Widok na młyn w miejscowości Tuły.

Młyn obecnie nieużytkowany, sprawny. Budynek murowany, nietynkowany, przykryty dachem dwuspadowym.

Zagroda młyńska jest objęta ochroną poprzez wpis do Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków Województwa Opolskiego.

Stan zachowania obiektów w zagrodzie młynarskiej – dobry.



Zagroda młynarska w Szumiradzie

Na terenie miejscowości Szumirad znajduje się zagroda młynarska, w skład której wchodzi: młyn, dom młynarza, wozownia, stodoła, spichlerz i obora.

Młyn obecnie nieużytkowany, jednakże sprawny.

Budynek murowany, nietynkowany, kryty dachem dwuspadowym.

Zagroda młyńska jest objęta ochroną poprzez wpis do Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków Województwa Opolskiego.

Stan zachowania obiektów w zagrodzie młynarskiej – młyn w stanie dobry, pozostałe obiekty w stanie dostatecznym.

Fotografia 18. Widok na młyn w miejscowości Szumirad.

Stacje kolejowe w Chudobie i Lasowicach Małych

Obecnie na terenie gminy nie funkcjonuje kolej pasażerka. Pozostałością po dawnej infrastrukturze kolejowej są m.in. dwa budynki dworca zlokalizowane w miejscowościach Chudoba i Lasowice Małe.



Fotografia 19. Widok na budynek stacji kolejowej w Chudobie oraz w Lasowicach Małych.

Stan zachowania budynków dworca – dostateczny.

Budynki objęte ochroną poprzez wpis do Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków Województwa Opolskiego.

Placówki oświatowe

Na terenie gminy znajdują się ciekawe obiekty placówek oświatowych – ewangelickich oraz katolickich. Budynki objęte ochroną poprzez wpis do Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków Województwa Opolskiego.



Fotografia 20. Widok na dawne placówki oświatowe – ewangelickie (od lewej szkoła w Lasowicach Małych od prawej w Wędryni).



Fotografia 21. Widok na placówki oświatowe w Chudobie i Gronowicach.

5.2.3.1. Zabytki o najważniejszym znaczeniu dla gminy

Omówiony w podrozdziale 5.2.3.1 krajobraz kulturowy pozwala na wyłonienie najcenniejszych dla tego obszaru obiektów zabytkowych i indywidualnych cech krajobrazu wyróżniających ją na tle innych w regionie.

Do najważniejszych zabytków z terenu gminy zaliczyć można:

- **Kościół św. Wawrzyńca (ob. Kaplica cmentarna) w Laskowicach** – jako przykład drewnianej unikatowej architektury sakralnej,
- **Kościół filialny pw. Wniebowzięcia NMP w Lasowicach Małych** – jako przykład drewnianej unikatowej architektury sakralnej,
- **Kościół pw. Matki Bolesnej w Tułach** – jako przykład architektury neogotyckiej wraz z bramą wejściową i ogrodzeniem,
- **Kościół parafialny pw. Narodzenia NMP w Chocianowicach** – jako przykład drewnianej unikatowej architektury sakralnej,
- **Kościół filialny pw. św. Jana Chrzciciela w Wędryni** – jako przykład drewnianej unikatowej architektury sakralnej,
- **Kościół pw. Wszystkich Świętych w Lasowicach Wielkich** – jako przykład drewnianej unikatowej architektury sakralnej,
- **Założenie dworsko – parkowe w Lasowicach Małych** – jako przykład funkcjonującego w dawnych czasach folwarku, w tym w szczególności pałac, park i gorzelnia,

- **Założenie pałacowo – parkowe w Wędryni – w tym, w szczególności pałac** wybudowany jako rezydencja porucznika barona von Reisewitz'a, dom zarządcy, park oraz wozownia,
- **Założenie pałacowo – parkowo – folwarczne w Tułach – w szczególności budynek pałacu,** park, oficyna wschodnia, oficyna zachodnia oraz spichlerz jako pozostałości po dawnym folwarku.

Opieka i pomoc gminy winna być ukierunkowana na wspieranie wszystkich działań związanych z konserwacją i promocją tych obiektów.

5.2.3. Zestawienie obiektów z terenu gminy wpisanych do Rejestru Zabytków Województwa Opolskiego

Na terenie gminy Lasowice Wielkie znajduje się 19 zabytków nieruchomości, wpisanych do rejestru zabytków Są to jedne z najcenniejszych elementów krajobrazu kulturowego na terenie gminy. Zostały przedstawione w poniższej tabeli.

Tabela 1. Zabytki nieruchomości wpisane do rejestru zabytków w gminie Lasowice Wielkie.

Lp.	Miejscowość	Obiekt	Adres	Nr	Numer i data wpisu do rejestru zabytków
1.	Chocianowice	kościół pw. Narodzenia NMP			76/54 z 14.01.1954 857/64 z 9.05.1964
2.	Jasienie	spichlerz dworski (nie istnieje)			1723/66 z 4.10.1966
3.	Laskowice	kościół filialny			859/64 z 9.05.1964
4.	Lasowice Małe	kościół filialny pw. Wniebowzięcia NMP			82/53 z 30.12.1953
5.	Lasowice Małe	dwór	Ul. Stawowa	13	1031/65 z 9.06.1965
6.	Lasowice Małe	spichlerz			1031/65 z 9.06.1965
7.	Lasowice Małe	dom nr 70 (nie istnieje)			1728/66 z 04.10.1966
8.	Lasowice Małe	dom nr 97 (nie istnieje)			1729/66 z 4.10.1966
9.	Lasowice Wielkie	kościół parafialny pw. Wszystkich Świętych			19/50 z 30.12.1953
10.	Lasowice Wielkie	park			141/86 z 4.07.1986
11.	Tuły	kościół parafialny pw. MB Bolesnej z murem, bramą wjazdową, kaplicą grobową i kostnicą			862/64 z 9.05.1964
12.	Tuły	zespół pałacowy: pałac		56	1034/65 z 10.06.1965
13.	Tuły	zespół pałacowy: spichlerz		56	1034/65 z 10.06.1965

Lp.	Miejscowość	Obiekt	Adres	Nr	Numer i data wpisu do rejestru zabytków
14.	Tuły	park		56	140/86 z 11.06.1986
15.	Wędrynia	kościół filialny pw. Narodzenia Jana Chrzciciela wraz z wnętrzem			87/54 z 17.02.1954
16.	Wędrynia	założenie pałacowo-parkowe: pałac		74	12/2002 z 16.12.2002
17.	Wędrynia	założenie pałacowo-parkowe: dom rządcy		73, 73a	12/2002 z 16.12.2002
18.	Wędrynia	założenie pałacowo-parkowe: wozownia, ob. garaże			12/2002 z 16.12.2002
19.	Wędrynia	założenie pałacowo-parkowe: park krajobrazowy			12/2002 z 16.12.2002

Stan obiektów ujętych w rejestrze zabytków województwa opolskiego znajdujących się na terenie gminy Lasowice Wielkie jest zróżnicowany. Obiekty sakralne znajdują się w dobrym stanie technicznym. Zły stan techniczny odnosi się do dworów oraz elementów składowych folwarków ujętych w rejestrze zabytków. Parki ujęte w rejestrze zabytków są zaniedbane i wymagają przeprowadzenia prac pielęgnacyjnych.

Zakres i formy ochrony oraz opieki nad zabytkami rejestrowymi przez ich właścicieli i użytkowników reguluje przede wszystkim ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (Dz.U. 2022 poz. 840 z późn. zm.) oraz akty wykonawcze do ustawy, w tym m.in. rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 27 lipca 2011 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich, robót budowlanych, badań konserwatorskich, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków oraz badań archeologicznych.

Obowiązek zgodnego z przepisami użytkowania i zarządzania obiektem zabytkowym spoczywa na jego właścicielu lub posiadaczu. Opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków:

- 1) naukowego badania i dokumentowania zabytku;
- 2) prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;
- 3) zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;
- 4) korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości
- 5) popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

Niezależnie od w/w obowiązków użytkownik zabytku jest zobowiązany zawiadomić służby konserwatorskie o:

- 1) uszkodzeniu, zniszczeniu, zaginięciu lub kradzieży zabytku, niezwłocznie po powzięciu wiadomości o wystąpieniu zdarzenia;
- 2) zagrożeniu dla zabytku, niezwłocznie po powzięciu wiadomości o wystąpieniu zagrożenia;
- 3) zmianie miejsca przechowania zabytku ruchomego w terminie miesiąca od dnia nastąpienia tej zmiany;
- 4) zmianach dotyczących stanu prawnego zabytku, nie później niż w terminie miesiąca od dnia ich wystąpienia lub powzięcia o nich wiadomości.

Zgodnie z zapisami ustawy o ochronie zabytków, pozwolenia konserwatorskiego wymaga:

- prowadzenie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru;
- wykonywanie robót budowlanych w otoczeniu zabytku;
- prowadzenie badań konserwatorskich zabytku wpisanego do rejestru;
- prowadzenie badań architektonicznych zabytku wpisanego do rejestru;
- prowadzenie badań archeologicznych;
- przemieszczanie zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru;
- trwałe przeniesienie zabytku ruchomego wpisanego do rejestru, z naruszeniem ustalonego tradycją wystroju wnętrza, w którym zabytek ten się znajduje;
- dokonywanie podziału zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru;
- zmiana przeznaczenia zabytku wpisanego do rejestru lub sposobu korzystania z tego zabytku;
- umieszczanie na zabytku wpisanym do rejestru urządzeń technicznych, tablic, reklam oraz napisów,
- podejmowanie innych działań, które mogłyby prowadzić do naruszenia substancji lub zmiany wyglądu zabytku wpisanego do rejestru;
- poszukiwanie ukrytych lub porzuconych zabytków ruchomych, w tym zabytków archeologicznych, przy użyciu wszelkiego rodzaju urządzeń elektronicznych i technicznych oraz sprzętu do nurkowania.

Prace mające charakter bieżącej konserwacji, np. odświeżanie ścian we wnętrzu obiektu bez zmiany ich kolorystyki i wymiany tynków, miejscowa wymiana instalacji np. gniazd elektrycznych, kranów itp., wymiana powojennego wystroju wnętrz bez naruszania zabytkowej substancji obiektu, nie wymagają uzyskania pozwolenia konserwatorskiego, jedynie zgłoszenia właściwemu konserwatorowi.

Właściciel lub posiadacz zabytku może wystąpić do właściwego konserwatora zabytków o wydanie w formie pisemnej zaleceń konserwatorskich, pomocnych w przygotowaniu dokumentacji projektowej czy sformułowaniu zakresu planowanych prac. Zalecenia konserwatorskie mają na celu określenie sposobu korzystania z zabytku, jego zabezpieczenia i wykonania prac konserwatorskich, a także określenie zakresu dopuszczalnych zmian, które mogą być wprowadzone w tym zabytku.

5.2.4. Zestawienie obiektów z terenu gminy Lasowice Wielkie wpisanych do Gminnej Ewidencji Zabytków

Ewidencja zabytków, w brzmieniu w/w Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. 2022 poz. 840 ze zm.), art. 21, jest podstawą dla sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy.

Ewidencja zabytków jest uporządkowanym zbiorem opracowań, wykonywanym wg jednorodnych wzorców, stanowiącym podstawowe informacje o obiektach zabytkowych. Krajową ewidencję zabytków w formie zbioru kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się w wojewódzkich ewidencjach zabytków prowadzi Generalny Konserwator Zabytków. Wojewódzką ewidencję zabytków w formie kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się na terenie województwa prowadzi wojewódzki konserwator zabytków. Natomiast gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomości z terenu gminy, objętych wojewódzką ewidencją zabytków prowadzi wójt (burmistrz, prezydent miasta) danej gminy.

Za kryteria decydujące o wpisie obiektu do ewidencji przyjęto:

- stopień zachowania walorów zabytkowych;
- funkcję obiektu i wpływ jego formy na ogólny charakter zabudowy miejscowości;
- wartość historyczną, artystyczną i naukową.

Wykaz obiektów ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków gminy zawiera 302 pozycje.

Wśród zabytków nieruchomości najliczniejsze są budynki mieszkalne reprezentowane przez domy oraz zagrody z budynkami gospodarczymi które stanowią ponad 50% obiektów ujętych w gminnej ewidencji zabytków. Są to w przewadze obiekty murowane z cegły i nietynkowane.

Na uwagę zasługują także obiekty placówek oświatowych, w tym dawne szkoły ewangelickie, czy obiekty infrastruktury kolejowej.

Wykaz zabytków ujętych w gminnej ewidencji zabytków stanowi załącznik nr I do opracowania.

Gminna Ewidencja Zabytków została przyjęta zarządzeniem nr 490/22 Wójta Gminy Lasowice Wielkie z dnia 19 października 2022 r.

5.2.5. Obiekty stanowiące własność gminy

Zgodnie z ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, dbanie o stan zabytku, tym samym ponoszenie nakładów na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane, spoczywa na właścicielu i posiadaczu obiektu zabytkowego dysponującego tytułem prawnym do zabytku. W przypadku jednostki samorządu terytorialnego prowadzenie i finansowanie wspomnianych prac i robót jest zadaniem własnym gminy.

Gmina Lasowice Wielkie jest właścicielem następujących obiektów znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków: Chocianowice 73 – szkoła, Chocianowice 337 – dom, Chudoba – szkoła, Gronowice 129 – szkoła, Gronowice 129 – zabudowania gospodarcze przy d. szkole, Jasienie ul. Zwycięstwa 14 – przedszkole, Jasienie ul. Zwycięstwa 15 – szkoła, Lasowice Wielkie – park krajobrazowy, Oś – remiza strażacka, Oś – strażnica, Wędrynia – szkoła katolicka, Wędrynia – szkoła ewangelicka.

5.2.6. Zabytki ruchome

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami definiuje zabytek ruchomy, jako „rzecz ruchomą, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, będących dziełem człowieka lub związanych z jego działalnością i stanowiących świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową”.

Do zabytków ruchomych podlegających ochronie i opiece zalicza się dzieła sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej, prezentujące minione kierunki artystyczne oraz inne obiekty niebędące w pełni dziełami sztuki (np. wytwory sztuki ludowej i rękodzieła, obiekty etnograficzne, instrumenty muzyczne, przedmioty zgromadzone w kolekcjach, numizmaty, pieczęcie, medale i ordery, militaria, pamiątki historyczne, przedmioty związane z wybitnymi osobistościami lub instytucjami). Ponadto, prócz obiektów wchodzących w skład wyposażenia budowli, także ich wystrój architektoniczny nazywany jest zabytkiem ruchomym (np. rzeźby, płaskorzeźby, malowidła ścienne, mozaiki, sztukaterie i detal architektoniczny: gzymsy, obramowania otworów okiennych i drzwiowych oraz rzeźby ogrodowe, fontanny, kapliczki i krzyże przydrożne, drogowskazy kamienne, nagrobki itp.). Rejestr Zabytków Ruchomych prowadzony jest podobnie jak Rejestr Zabytków Nieruchomych przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Do rejestru wpisuje się zabytek ruchomy na podstawie decyzji wydanej przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków na wniosek właściciela zabytku lub z obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia zabytku za granicę. Do rejestru zabytków ruchomych nie wpisuje się obiektów znajdujących się w inwentarzu muzeum lub wchodzącego w skład narodowego zasobu bibliotecznego.

Do zabytków ruchomych na terenie gminy zaliczyć można przede wszystkim wyposażenie kościołów z terenu gminy Lasowice Wielkie.

5.2.7. Zabytki archeologiczne

Cały obszar gminy Lasowice Wielkie został rozpoznany stosowaną obecnie metodą powszechnej inwentaryzacji zabytków archeologicznych Polski pod nazwą ARCHEOLOGICZNE ZDJĘCIE POLSKI. Ślady osadnictwa przedhistorycznego udokumentowane są obecnie 131 stanowiskami archeologicznymi. Ponad 20% ogólnej liczby udokumentowanych stanowisk archeologicznych zostało wpisanych do rejestru zabytków województwa opolskiego.

Na obszarze gminy Lasowice Wielkie zlokalizowanych jest 25 stanowisk archeologicznych, wpisanych do rejestru zabytków.

Tabela 2. Wykaz stanowisk archeologicznych wpisanych do Rejestru Zabytków z terenu gminy Lasowice Wielkie.

Lp.	Miejscowość	Nr AZP	Nr Stanowiska wg AZP	Funkcja obiektu	Chronologia	Nr rejestru zabytków
1.	Chudoba	85-40	14	Osada	średniowiecze	A-518/79
2.	Ciarka	83-41	2	Punkt osadniczy Osada produkcyjna Punkt osadniczy	epoka brązu okres wpływów rzymskich średniowiecze	A-465/78
3.	Gronowice	85-40	42	Osada Osada Osada Punkt osadniczy Punkt osadniczy	epoka brązu okres wpływów rzymskich faza D wczesne średniowiecze (XI-1 poł. XIII w.) pradzieje średniowiecze (XIV-XV w.)	A-590/81
4.	Gronowice	85-40	43	Punkt osadniczy Punkt osadniczy Osada Osada Punkt osadniczy	epoka kamienia - epoka brązu epoka brązu średniowiecze (XIV-XV w.)	A-592/81
5.	Jasienie	84-39	16	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	mezolit ? neolit ? epoka brązu	A-149/68
6.	Jasienie	84-39	17	Osada Ślad osadnictwa	V okres epoki brązu – okres halsztacki średniowiecze (XIV-XV w.)	A-151/68
7.	Jasienie	84-40	3	Ślad osadnictwa	nieokreślona	A-154/68
8.	Jasienie	84-39	18	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	pradzieje III okres – V okres epoki brązu	A-150/68
9.	Jasienie	84-40	4	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	epoka kamienia pradzieje średniowiecze (XIV-XV w.)	A-148/68
10.	Jasienie	84-40	5	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	epoka kamienia nieokreślony	A-148/68

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY LASOWICE WIELKIE NA LATA 2023-2026

				Punkt osadniczy	średniowiecze (XIV-XV w.)	
11.	Jasienie	84-40	18	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	epoka kamienia nieokreślony	A-157/68
12.	Jasienie	84-40	20	Osada	średniowiecze (XIII-XIV w.)	A-572/80
13.	Jasienie	84-40	13	Osada Osada Osada Osada Osada Punkt osadniczy	wczesne średniowiecze średniowiecze V okres epoki brązu okres wpływów rzymskich faza C3-D pradzieje wczesne średniowiecze (X-XII w.)	A-567/80
14.	Laskowice	85-39	7	Osada Punkt osadniczy	V okres epoki brązu średniowiecze (XIV-XV w.)	A-524/80
15.	Lasowice Małe	84-40	18	Obozowisko Cmentarzysko ciałopalne i szkieletowe Cmentarzysko Punkt osadniczy	Mezolit okres halsztacki okres halsztacki średniowiecze (XIV-XV w.)	A-8/65
16.	Lasowice Małe	84-40	19	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	epoka kamienia średniowiecze (XIV-XV w.)	A-160/168
17.	Lasowice Małe	84-40	20	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	pradzieje średniowiecze	A-155/68
18.	Lasowice Małe	84-40	22	Osada Osada	okres wpływów rzymskich wczesne średniowiecze	A-146/68
19.	Lasowice Małe	84-40	23	Ślad osadnictwa Osada Osada Ślad osadnictwa	epoka kamienia epoka brązu wczesne średniowiecze pradzieje	A-162/68

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY LASOWICE WIELKIE NA LATA 2023-2026

				Ślad osadnictwa	średniowiecze (XIV-XV w.)	
20.	Lasowice Małe	84-40	24	Punkt osadniczy Punkt osadniczy Punkt osadniczy Ślad osadnictwa Osada	epoka kamienia epoka brązu wczesne średniowiecze pradzieje wczesne średniowiecze (X-XII w.)	A-161/68
21.	Lasowice Wielkie	85-40	8	Punkt osadniczy Ślad osadnictwa Punkt osadniczy Punkt osadniczy	epoka brązu okres wpływów rzymskich wczesne średniowiecze pradzieje	A-147/68
22.	Lasowice Wielkie	85-40	5	Osada Ślad osadnictwa Punkt osadniczy Punkt osadniczy	wczesne średniowiecze (po X w.) epoka kamienia pradzieje średniowiecze (XIV-XV w.)	A-531/80
23.	Lasowice Wielkie	85-40	4	Osada Punkt osadniczy Punkt osadniczy	wczesne średniowiecze późny okres wpływów rzymskich ? średniowiecze (XIV- pocz. XV w.)	A-152/68
24.	Tuły	85-39	6	Punkt osadniczy Osada Punkt osadniczy	pradzieje wczesne średniowiecze (XI-XII w.) średniowiecze (XIV-XV w.)	A-553/80
25.	Wędrynia	85-41	40	Osada	średniowiecze	A-511/79

Wykaz stanowisk archeologicznych ujętych w gminnej ewidencji zabytków stanowi załącznik nr II do opracowania.

5.2.8. Dziedzictwo niematerialne

Dziedzictwo niematerialne odgrywa istotną rolę w jednoczeniu i określaniu kulturowej tożsamości grup społecznych. Odzwierciedla jej oczekiwania, które są wyrażane m.in. w formie języka, literatury, muzyki, tańca, obyczajów, ubioru.

Uroczyste coroczne obchody odpustów, dożynek, gminnych zawodów strażackich i sportowych, różnych uroczystości rodzinnych, świąt to praktycznie już tradycja mieszkańców gminy, gdzie również kultywowana jest gwara śląska.

Na terenie gminy Lasowice Wielkie prężnie działają Koła Gospodyń Wiejskich, które kultywują lokalne tradycję.

Zachowanymi niematerialnymi elementami dziedzictwa kulturowego pozostały nazwy geograficzne i historyczne są one nośnikami tradycji, świadectwem minionych pokoleń oraz historii i wielokulturowości regionu.

Dużym zainteresowaniem wśród mieszkańców gminy cieszą się imprezy związane z tradycjami gminy i jej mieszkańców. Wśród cyklicznie organizowanych wydarzeń wskazać należy na Regionalne Zawody Dekarzy w Chudobie (sierpień) oraz Dożynki Gminne (wrzesień). Organizowane są także mniejsze lokalne imprezy plenerowe, a działalność kulturalna jest rozwijana przez stowarzyszenia działające w sołectwach należących do programu „Odnowy Wsi w Województwie Opolskim”. Głównym przedmiotem działalności w/w podmiotów jest organizacja wydarzeń integracyjnych oraz spotkań międzypokoleniowych, także w nawiązaniu do tradycji obszarów wiejskich. Duża aktywność stowarzyszeń jest także obserwowana na pograniczu działalności kulturalnej i edukacyjnej.

Ważną dziedziną propagowania kultury w gminie Lasowice Wielkie jest działalność orkiestr dętych. Na terenie gminy Lasowice Wielkie istnieją 4 orkiestry dęte.

6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy. Analiza szans i zagrożeń

Dla potrzeb lepszej diagnozy stanu istniejącego w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego oraz w celu sformułowania priorytetów działań władz samorządowych opracowano analizę SWOT słabych i mocnych stron gminy Lasowice Wielkie, a także szans i zagrożeń.

Mocne strony:

- 1) rozpoznana historia gminy;
- 2) bogaty zasób zabytków na terenie gminy, w tym wpisanych do rejestru zabytków;
- 3) dobry stan zachowania kościołów;
- 4) przebiegający przez teren gminy Turystyczny szlak drewnianego budownictwa sakralnego;
- 5) zachowane układy ruralistyczne dwóch wsi;

- 6) gminna ewidencja zabytków obejmująca zabytki nieruchome gminy oraz stanowiska archeologiczne;
- 7) wielokulturowość gminy wpływająca na atrakcyjność turystyczną;
- 8) ciekawe obiekty związane z wiarą ewangelicką (kościół, cmentarze, szkoły);
- 9) zabytki techniki (zagrody młyńskie);
- 10) liczne miejsca pamięci (kapliczki, figury) sprzyjające rozwojowi turystyki;
- 11) rozpoznany i udokumentowany zasób cmentarzy gminnych;
- 12) działania związane z renowacją zabytków prowadzone w ostatnich latach;
- 13) obszary chronione oraz walory przyrodnicze na terenie gminy;
- 14) odbywające się imprezy kulturalne;
- 15) obecność szlaków turystycznych;
- 16) systematycznie opracowywane miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego;
- 17) opracowane i na bieżąco aktualizowane Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego.

Słabe strony:

- 1) zaniedbania w zakresie stanu technicznego części obiektów wpisanych do gminnej ewidencji zabytków;
- 2) zły stan techniczny części obiektów zabytkowych, w tym obiektów ujętych w rejestrze zabytków (m.in. założeń pałacowych z terenu gminy);
- 3) niedostatecznie wykorzystany potencjał gminy jako ośrodka turystycznego;
- 4) niedostatecznie rozwinięty system promocji gminy i jej zasobów;
- 5) brak odpowiedniego wyeksponowania obiektów zabytkowych;
- 6) brak tablic informacyjnych w pobliżu najcenniejszych obiektów z terenu gminy;
- 7) nieprawidłowe modernizacje obiektów zabytkowych (prowadzone często bez wymaganych zezwoleń) powodujące czasem bezpowrotną utratę wartości historycznych i kulturowych;
- 8) część zabytkowych zespołów przekształcona, z elementami nowej zabudowy, nie liczącej się z lokalną tradycją, architekturą i historycznymi uwarunkowaniami;
- 9) niechęć mieszkańców do ochrony zabytków poprzez ujęcie obiektów w gminnej ewidencji zabytków;
- 10) niewielkie zrozumienie społeczne dla problematyki ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego;
- 11) niskie środki w budżecie gminy na wsparcie działań z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego;
- 12) niewielka popularyzacja wiedzy z zakresu ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego;
- 13) brak środków na prowadzenie dokładnych badań archeologicznych, architektonicznych i historycznych;
- 14) brak forum wymiany doświadczeń w zakresie działań ochronnych przy zabytkach.

Szanse:

- 1) dotacje gminne na zabiegi rewitalizacyjne;
- 2) podjęcie starań na rzecz odzyskania świetności zdegradowanych obiektów zabytkowych wysokiej klasy;
- 3) zwiększenie środków budżetowych gminy na działania związane z ochroną zabytków;
- 4) pozyskiwanie wsparcia finansowego z wielu źródeł (w tym unijnych) na prace konserwatorskie zabytków;
- 5) dalszy rozwój agroturystyki i jej wsparcie merytoryczne poprzez opracowanie w formie elektronicznej biuletynów zawierających aktualne informacje o walorach krajobrazu kulturowego w bezpośrednim sąsiedztwie gospodarstwa agroturystycznego;
- 6) szersza promocja walorów kulturowych i przyrodniczych gminy, przyciągająca turystów;
- 7) wzrastająca świadomość mieszkańców w zakresie poprawy estetyki miejscowości;
- 8) wzrost poszanowania dla obiektów posiadających walory historyczne;
- 9) aktualizacja dokumentów strategicznych, które przyczynią się do poprawy warunków życia ludności i stanu dziedzictwa kulturowego;
- 10) współpraca międzyregionalna oraz międzynarodowa (np. w zakresie dobrych praktyk);
- 11) współpraca gminy i organizacji pozarządowych z miejscowymi szkołami w zakresie włączenia do programów nauczania lekcji o lokalnym krajobrazie kulturowym, organizowanie wycieczek, których trasy uwzględniałyby zasoby zabytków regionalnych;
- 12) korzystanie ze wsparcia struktur takich jak np. Krajowa Sieć Obszarów Wiejskich;
- 13) zachowanie tożsamości regionalnej mieszkańców od edukacji szkolnej poprzez festyny, lokalne święta, konkursy itd.;
- 14) powstawanie i dalszy rozwój istniejących organizacji pozarządowych;
- 15) zwiększenie dostępności komunikacyjnej gminy;
- 16) komplementarność Programu Gminnego z Programem Opieki nad Zabytkami dla Województwa Opolskiego.

Zagrożenia

- 1) niewłaściwe działanie inwestycyjne lub ich brak, przyczyniające się do dalszej degradacji obiektów zabytkowych;
- 2) niewłaściwe stosowanie nowych elementów budowlanych i technologii przy odnawianiu i remontach obiektów zabytkowych;
- 3) niezbyt skuteczna egzekucja prawna w zakresie samowoli budowlanych oraz dewastacji zabytków i środowiska;
- 4) migracje ludności;
- 5) częste zmiany prawne w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego;
- 6) niestabilność finansów publicznych i przepisów z nimi związanych.

7. Założenia programowe

Ustalone poniżej priorytety, cele szczegółowe i wynikające z nich działania wyznaczają politykę gminy w zakresie ochrony zabytków na lata 2023-2026.

Program Opieki Nad Zabytkami dla Gminy Lasowice Wielkie na lata 2023-2026 będzie realizowany dla poniższych priorytetów:

- 1) **PRIORYTET 1 – PROWADZENIE POLITYKI GMINNEJ MAJĄCEJ NA CELU ZACHOWANIE ISTNIEJĄCYCH WALORÓW ZABYTKOWYCH**
- 2) **PRIORYTET 2 – ODPOWIEDNIE WYKORZYSTANIE ZASOBÓW DZIEDZICTWA KULTUROWEGO W CELU PRZYBLIŻENIA TYCH WALORÓW ZARÓWNO MIESZKAŃCOM GMINY, JAK I ODWIEDZAJĄCYCH TEREN GMINY TURYSTOM**

7.1. Cele szczegółowe i działania Programu Opieki Nad Zabytkami dla Gminy Lasowice Wielkie na lata 2023-2026

Dla realizacji wyznaczonych priorytetów zostały określone cele szczegółowe wraz z proponowanymi działaniami.

Tabela 3. Harmonogram działań przewidzianych do realizacji w ramach Programu Opieki Nad Zabytkami dla Gminy Lasowice Wielkie na lata 2023-2026.

Priorytety	Cele szczegółowe	Działania	Termin realizacji	Podmiot odpowiedzialny
PRIORYTET 1 – PROWADZENIE POLITYKI GMINNEJ MAJĄCEJ NA CELU ZACHOWANIE ISTNIEJĄCYCH WALORÓW ZABYTKOWYCH	Cel szczegółowy 1.1 Organizacja zasad wsparcia dla rewaloryzacji obiektów zabytkowych	Przygotowanie uchwały Rady Gminy w celu zabezpieczenia środków budżetowych na działania związane z obiektami zabytkowymi	Corocznie	Gmina Lasowice Wielkie
		Przeznaczenie środków finansowych z budżetu Gminy na najcenniejsze obiekty zabytkowe	Corocznie	Gmina Lasowice Wielkie
		Identyfikacja najpilniejszych potrzeb przy obiektach w najgorszym stanie technicznym	Do 31 grudnia 2023 r.	Gmina Lasowice Wielkie
		Stała współpraca z WUOZ w Opolu	Sukcesywnie	Gmina Lasowice Wielkie, WUOZ w Opolu
		Przekazanie Starostwu Powiatowemu wykazu obiektów objętych ewidencją zabytków oraz jego systematyczne aktualizowanie	Do 30 czerwca 2023 r.	Gmina Lasowice Wielkie, Starostwo Powiatowe w Kluczborku

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY LASOWICE WIELKIE NA LATA 2023-2026

Priorytety	Cele szczegółowe	Działania	Termin realizacji	Podmiot odpowiedzialny
	Cel szczegółowy 1.2 Bezpośrednie wsparcie dla rewaloryzacji obiektów zabytkowych	Nawiązanie współpracy z prywatnymi właścicielami obiektów zabytkowych w celu jak najszerszego ich wykorzystania w promocji Gminy	Sukcesywnie	Gmina Lasowice Wielkie
		Utrzymanie obiektów zabytkowych stanowiących własność gminy Lasowice Wielkie we właściwym stanie technicznym i estetycznym oraz prowadzenie prac remontowo-konserwatorskich	Sukcesywnie	Gmina Lasowice Wielkie
		Sprawne interweniowanie przez właściwe służby gminne w celu przeciwdziałania zaorywaniu stanowisk archeologicznych	W miarę potrzeb	Gmina Lasowice Wielkie
		Poprawa stanu estetyki otoczenia kościołów z terenu Gminy	Do 31 grudnia 2024 r.	Gmina Lasowice Wielkie
		Wsparcie działań na rzecz ochrony przed dalszą, degradacją cennych zabytków na terenie gminy poprzez odpowiednie zabezpieczenie obiektów: - obiektów założenia parkowo – pałacowego w Wędryni, - Obiektów założenia parkowo – pałacowego w Tułach, - młynów w Tułach i Szumiradzie	Do 31 grudnia 2024 r.	Gmina Lasowice Wielkie, inne podmioty

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY LASOWICE WIELKIE NA LATA 2023-2026

Priorytety	Cele szczegółowe	Działania	Termin realizacji	Podmiot odpowiedzialny
		Zachowanie historycznego układu ruralistycznego Gronowic i Jasienia	Sukcesywnie	Gmina Lasowice Wielkie, inne podmioty
		Prace pielęgnacyjne na terenie cmentarzy wpisanych do GEZ	Do 31 grudnia 2024 r.	Gmina Lasowice Wielkie
	Cel szczegółowy 1.3 Monitorowanie stanu zachowania zabytków oraz działania na rzecz jego poprawy	Aktualizacja danych Gminnej Ewidencji Zabytków	W miarę potrzeb	Gmina Lasowice Wielkie
		Podjęcie działań w sprawie wyłączenia z GEZ oraz wnioskowanie o skreślenie z rejestru zabytków nieruchomości obiektów: - Lasowice Małe dom nr 70, - Lasowice Małe dom nr 97, - Jasienie spichlerz	Do końca 2024 r.	Gmina Lasowice Wielkie
		Podjęcie działań na rzecz wykreślenia z gminnej ewidencji zabytków nieistniejących i znacznym stopniu przebudowanych (około 60 obiektów)	Do końca 2024 r.	Gmina Lasowice Wielkie
		Sporządzenie następnej edycji „Programu opieki nad zabytkami”	2026 r.	Gmina Lasowice Wielkie

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY LASOWICE WIELKIE NA LATA 2023-2026

Priorytety	Cele szczegółowe	Działania	Termin realizacji	Podmiot odpowiedzialny
		Sporządzenie sprawozdania z realizacji „Programu opieki nad zabytkami”	Początek roku 2025 r.	Gmina Lasowice Wielkie
	Cel szczegółowy 1.4 Dbłość o ład przestrzenny i krajobraz kulturowy w Gminie	Ścisłe powiązanie działań przy obiektach zabytkowych z dokumentami planistycznymi Gminy	Sukcesywnie	Gmina Lasowice Wielkie
		Bieżąca pielęgnacja cmentarzy, miejsc kultu i miejsc pamięci	Sukcesywnie	Gmina Lasowice Wielkie
		Rozszerzanie zasobu dziedzictwa kulturowego Gminy, m.in. poprzez regularną aktualizację Gminnej Ewidencji Zabytków, inwentaryzację obiektów małej architektury, cmentarzy itp.	Sukcesywnie	Gmina Lasowice Wielkie
	Cel szczegółowy 1.5 Określanie warunków współpracy z właścicielami obiektów zabytkowych	Przekazywanie właścicielom i dysponentom obiektów zabytkowych informacji o możliwościach pozyskiwania dodatkowego wsparcia finansowego (zwłaszcza z funduszy europejskich)	Sukcesywnie	Gmina Lasowice Wielkie

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY LASOWICE WIELKIE NA LATA 2023-2026

Priorytety	Cele szczegółowe	Działania	Termin realizacji	Podmiot odpowiedzialny
		Podjęcie działań w celu znalezienia użytkowników dla zdegradowanych obiektów zabytkowych	Sukcesywnie	Gmina Lasowice Wielkie
CEL GŁÓWNY 2 – ODPOWIEDNIE WYKORZYSTANIE ZASOBÓW DZIEDZICTWA KULTUROWEGO W CELU PRZYBLIŻENIA TYCH WALORÓW ZARÓWNO MIESZKAŃCOM GMINY, JAK I ODWIEDZAJĄCYCH TEREN GMINY TURYSTOM	Cel szczegółowy 2.1 Rozwój produktów turystycznych opartych na walorach dziedzictwa kulturowego	Organizacja imprez lokalnego zasięgu, przybliżających mieszkańcom Gminy i regionu wartości historyczne Gminy	Corocznie	Gmina Lasowice Wielkie
		Wykorzystanie obiektów sakralnych oraz kapliczek jako elementów szlaków turystycznych – pieszego i rowerowego	Do końca 2026 r.	Gmina Lasowice Wielkie
	Cel szczegółowy 2.2 Wykorzystanie Internetu i multimediiów w celu nowoczesnej promocji walorów zabytkowych	Stała aktualizacja witryny internetowej poświęconej tematyce zabytkowej i kulturalnej Gminy	Do końca 2026 r.	Gmina Lasowice Wielkie

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY LASOWICE WIELKIE NA LATA 2023-2026

Priorytety	Cele szczegółowe	Działania	Termin realizacji	Podmiot odpowiedzialny
		Stworzenie systemu informacji przestrzennej z warstwą informacyjną na temat obiektów zabytkowych wchodzących w skład Gminnej Ewidencji Zabytków oraz udostępnienie go na forum publicznym	Do końca 2026 r.	Gmina Lasowice Wielkie
		Umieszczanie tablic informacyjnych w pobliżu najcenniejszych zabytków (także w języku angielskim oraz kodami QR)	Do końca roku 2026	Gmina Lasowice Wielkie
		Nawiązywanie współpracy w zakresie dobrych praktyk w ramach partnerstwa krajowego i zagranicznego	Sukcesywnie	Gmina Lasowice Wielkie
	Cel szczegółowy 2.3 Edukacja społeczeństwa w zakresie zachowania dziedzictwa kulturowego	Wspieranie działalności organizacji pozarządowych związanych z historią i kulturą, placówek muzealnych, galerii, bibliotek oraz innych instytucji kultury	Sukcesywnie	Gmina Lasowice Wielkie
		Wydawanie i wspieranie publikacji (w tym folderów promocyjnych, przewodników) poświęconych problematyce dziedzictwa kulturowego	Sukcesywnie	Gmina Lasowice Wielkie

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY LASOWICE WIELKIE NA LATA 2023-2026

Priorytety	Cele szczegółowe	Działania	Termin realizacji	Podmiot odpowiedzialny
		Organizacja spotkań, mających na celu upowszechnienie wiedzy na temat lokalnego dziedzictwa kulturowego	Sukcesywnie	Gmina Lasowice Wielkie

Źródło: Opracowanie własne.

8. Instrumentarium realizacji programu opieki nad zabytkami

Zadania określone w *Programie Opieki nad Zabytkami dla Gminy Lasowice Wielkie na lata 2023-2026* będą wykonywane za pomocą następujących instrumentów:

- 1) prawnych – wynikających z przepisów ustawowych, obejmujących między innymi uchwalanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, stref ochrony konserwatorskiej, budowę parków kulturowych, wnioskowanie o wpis do wojewódzkiego rejestru lub włączenie do wojewódzkiej ewidencji zabytków obiektów będących własnością gminy, wykonywanie decyzji administracyjnych wojewódzkiego konserwatora zabytków;
- 2) finansowych – obejmujących między innymi finansowanie prac konserwatorskich, remontowych i archeologicznych przy obiektach zabytkowych będących własnością gminy lub znajdujących się w trwałym zarządzie jej jednostek lub zakładów budżetowych, korzystanie z programów uwzględniających finansowanie z funduszy europejskich oraz dotacje, subwencje, dofinansowania, nagrody, zachęty finansowe dla właścicieli i posiadaczy obiektów zabytkowych, w zależności od możliwości finansowych gminy;
- 3) koordynacji – obejmujących między innymi realizację zapisów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego zapisanych w dokumentach strategicznych województwa i gminy, współpraca z ośrodkami naukowymi i akademickimi, współpraca z organizacjami wyznaniowymi w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami;
- 4) społecznych – obejmujących między innymi działania edukacyjne promocyjne, współdziałanie z organizacjami społecznymi, działania prowadzące do tworzenia miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami;
- 5) kontrolnych – obejmujących między innymi aktualizację gminnej ewidencji zabytków, monitoring stanu zagospodarowania przestrzennego oraz stanu zachowania dziedzictwa kulturowego.

9. Zasady oceny realizacji programu opieki nad zabytkami

Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Lasowice Wielkie na lata 2023-2026 po zaopiniowaniu przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, zostanie przedstawiony Radzie Gminy, w celu przyjęcia go Uchwałą. Program został opracowany na okres czterech lat i stanowi dokument uzupełniający w stosunku do innych dokumentów planistycznych i aktów prawa miejscowego. Co dwa lata Burmistrz będzie sporządzał sprawozdania z realizacji zadań programu i przedstawiał je Radzie Gminy.

Wykonanie sprawozdania powinna poprzedzić ocena poziomu realizacji programu, uwzględniająca:

- 1) ilość wykonanych zadań przyjętych do realizacji;
- 2) efektywność wykonania zadań;
- 3) wartość finansową zrealizowanych zadań;
- 4) zakres współpracy z osobami i jednostkami odpowiedzialnymi za zabytki.

10. Źródła finansowania programu opieki nad zabytkami

Obowiązującym wyznacznikiem sposobu finansowania opieki nad zabytkami są zasady, które zawiera Rozdział 7. ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. 2022 poz. 840 z późn. zm.). Nakładają one obowiązek finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku na osobę fizyczną, lub inną jednostkę organizacyjną w tym także na jednostki z sektora finansów publicznych, posiadające tytuł prawny do zabytku.

Dotacje udzielane przez ministra i wojewódzkich konserwatorów zabytków mogą być przeznaczane na szereg działań przy zabytkowych obiektach wpisanych do rejestru zabytków, niezbędnych dla zachowania i poprawy stanu technicznego oraz substancji zabytkowej obiektu. Do katalogu prac i działań należą: techniczne i konserwatorskie ekspertyzy, konserwatorskie lub architektoniczne badania i dokumentacje, opracowania programów prac konserwatorskich, projekty budowlane, zabezpieczenie, zachowanie i utrwalenie substancji zabytku, stabilizacja konstrukcyjna części składowych zabytku lub ich częściowe odtworzenie, odtworzenie zniszczonej przynależności zabytku, jeżeli odtworzenie to nie przekracza 50% oryginalnej substancji tej przynależności; uzupełnianie narysów ziemnych dzieł architektury obronnej, zakup i montaż instalacji przeciwwłamaniowej oraz przeciwpożarowej i odgromowej.

Dodatkowo dotacje na działania przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków lub gminnej ewidencji zabytków mogą być udzielane przez organy stanowiące jednostki samorządu terytorialnego (gminy, powiaty województwa) na zasadach określonych w podjętej przez dany organ uchwale.

Zgodnie z nowelizacją ustawy z dnia 22 czerwca 2017 r. o zmianie ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o zabytków i opiece nad zabytkami, utworzony został Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków – państwowy fundusz celowy. Głównymi wpływami Narodowego Funduszu Ochrony Zabytków są administracyjne kary pieniężne nakładane w wypadkach, które dotychczas stanowiły wykroczenia. Są to środki z administracyjnych kar, które nakładane mogą być w ściśle określonych przypadkach. Karom pieniężnym podlegać mogą osoby, które bez uzyskania pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków (lub niezgodnie z zakresem określonym w pozwoleniu wojewódzkiego konserwatora zabytków) wykonują np.: prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru, roboty budowlane w otoczeniu zabytku; prowadzą badania konserwatorskie archeologiczne lub architektoniczne przy zabytku wpisanym do rejestru. Kary pieniężne, nakładane są przez organy ochrony zabytków.

Wpływami do Funduszu mogą też być zasądzenia przez sąd w sprawach przestępstw zniszczenia lub uszkodzenia zabytku. Środki, zgromadzone na koncie Narodowego Funduszu Ochrony Zabytków w pierwszej kolejności przeznaczone są na ratowanie zabytków zagrożonych lub zniszczonych.

Najważniejsze potencjalne źródła dofinansowania działań i zadań z zakresu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami dla Gminy Lasowice Wielkie na lata 2023-2026 przedstawiono w poniższej tabeli.

Tabela 4. Możliwości pozyskania źródła dofinansowania działań ujętych w Gminnym Programie Opieki nad Zabytkami dla Gminy Lasowice Wielkie na lata 2023-2026.

Źródło dofinansowania	Cele i przedmiot dofinansowania
<p>Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego</p>	<p>– Ochrona zabytków</p> <p>Strategicznym celem programu jest zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego, realizowane poprzez konserwację i rewitalizację zabytków nieruchomych i ruchomych oraz ich udostępnianie na cele publiczne.</p> <p>Kluczowe dla realizacji celów programu są zadania prowadzące do zabezpieczenia, zachowania i utrwalenia substancji zabytku. W ramach programu dofinansowania nie mogą zaś uzyskać projekty zakładające adaptację, przebudowę obiektów zabytkowych lub ich znaczącą rekonstrukcję. Duży nacisk kładziony jest na dofinansowanie prac przy obiektach najbardziej zagrożonych oraz zabytkach najcenniejszych – wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Przyrodniczego Ludzkości UNESCO, uznanych za Pomniki Historii oraz tych, posiadających wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową. Istotnym celem programu jest również zwrócenie uwagi na obiekty, mające szczególne znaczenie dla dziedzictwa kulturowego – zarówno w kontekście ogólnoswiatowym, jak lokalnym, gdzie pełnią ważną rolę nośnika historii i tradycji. Istotnym celem programu jest poprawa stanu instytucji kultury mieszczących się w zabytkowych siedzibach, których remonty ze względu na intensywność użytkowania są szczególnie potrzebne.</p> <p>O dofinansowanie w ramach programu mogą ubiegać się podmioty prawa polskiego, osoby fizyczne, jednostki samorządu terytorialnego lub inne jednostki organizacyjne, będące właścicielem lub posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru albo posiadające taki zabytek w trwałym zarządzie.</p> <p>– Ochrona zabytków archeologicznych</p> <p>Strategicznym celem programu jest ochrona dziedzictwa archeologicznego poprzez wspieranie kluczowych dla tego obszaru zadań, obejmujących niedestrukcyjne rozpoznanie i dokumentację zasobów dziedzictwa archeologicznego oraz opracowanie i publikację wyników przeprowadzonych badań archeologicznych. Zadaniem programu jest wspieranie i promocja badań prowadzonych metodami niedestrukcyjnymi, wykorzystującymi techniki tradycyjne oraz nowoczesne osiągnięcia techniczne, a także opracowanie i publikacja ich wyników. W obu grupach zadań na wsparcie mogą liczyć przede wszystkim projekty, które zakładają prowadzenie badań na obszarach (lub w dziedzinach) niewystarczająco</p>

	<p>rozpoznanych lub upowszechnionych, promujących nowe kierunki badawcze, a także opracowanie i publikację wyników badań archeologicznych, zwłaszcza zakończonych przed 2010 r.</p> <p>O dofinansowanie w ramach priorytetu ubiegać się mogą następujące podmioty prawa polskiego: samorządowe instytucje kultury, państwowe instytucje kultury, organizacje pozarządowe, publiczne uczelnie akademickie, niepubliczne uczelnie akademickie, podmioty prowadzące działalność gospodarczą.</p> <p>– Kultura Ludowa i tradycyjna</p> <p>Strategicznym celem programu jest wspieranie zjawisk związanych z kulturami tradycyjnymi funkcjonującymi na poziomie lokalnym, regionalnym i ogólnopolskim (oraz narodowym), które występują zarówno na obszarach wiejskich, jak i miejskich. Dofinansowane będą przedsięwzięcia związane ze spuścizną kultur tradycyjnych, transformacjami (przekształceniami i przemianami) poszczególnych ich elementów oraz współczesnymi kontekstami ich występowania, w tym odnoszących się także do kultur mniejszości narodowych i etnicznych oraz tradycji środowiskowych. Szczególny nacisk w programie zostaje położony na projekty kompleksowe, integrujące zarówno nadawców – twórców depozytariuszy i nosicieli treści kultury wywodzących się ze społeczności lokalnych i regionalnych oraz profesjonalistów i znawców w swoich dziedzinach, jak i odbiorców (indywidualnych i zbiorowych). Istotne jest rejestrowanie, dokumentowanie i archiwizowanie materialnych i niematerialnych przejawów kultur tradycyjnych; tworzenie odpowiednich metod i narzędzi służących ich ochronie i upowszechnianiu; wypracowywanie i dzielenie się dobrymi praktykami oraz nawiązywanie interdyscyplinarnych i międzyśrodowiskowych kontaktów; wykorzystywanie wszelkich form i sposobów promocji podejmowanych działań, w tym tworzenie ogólnodostępnych repozytoriów związanych z zasobami kultur tradycyjnych i ich transformacjami. O dofinansowanie w ramach programu ubiegać mogą się następujące podmioty prawa polskiego: samorządowe instytucje kultury (z wyjątkiem instytucji współprowadzonych przez ministra i jednostki samorządu terytorialnego); organizacje pozarządowe; podmioty prowadzące działalność gospodarczą: kościoły i związki wyznaniowe oraz ich osoby prawne.</p> <p>– Wspieranie działań muzealnych</p> <p>Celem programu jest wspieranie działalności w zakresie opieki konserwatorskiej nad muzealiami, archiwaliami i księgozbiorami, a także – prezentacji zbiorów w postaci atrakcyjnych poznawczo projektów</p>
--	-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------

	<p>wystawienniczych i wydawniczych. O dofinansowanie w ramach programu ubiegać mogą się następujące podmioty prawa polskiego: samorządowe instytucje kultury – z wyjątkiem instytucji współprowadzonych przez ministra i jednostki samorządu terytorialnego; organizacje pozarządowe; kościoły i związki wyznaniowe oraz ich osoby prawne.</p> <p>– Miejsca pamięci i trwałe upamiętnienia w kraju</p> <p>Strategicznym celem programu jest wspieranie samorządów w zapewnianiu stabilnej opieki nad najważniejszymi miejscami pamięci na terenie Rzeczypospolitej Polskiej, stanowiącymi materialne świadectwo wydarzeń kluczowych dla narodowej tożsamości. Program ma za zadanie stworzenie możliwości sprzyjających otoczeniu tych miejsc stałą i stabilną opieką, polegającą w szczególności na zapewnieniu warunków: naukowego badania i dokumentowania miejsca pamięci oraz wydarzeń i osób z nim związanych; prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy miejscu pamięci; zabezpieczenia i utrzymania miejsca pamięci oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie; korzystania z miejsca pamięci w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości i autentyzmu; popularyzowania i upowszechniania wiedzy o miejscu pamięci oraz jego znaczeniu dla historii, dziedzictwa i tożsamości narodowej.</p> <p>– Kultura dostępna</p> <p>Celem programu jest wspieranie zadań służących ułatwieniu dostępu do kultury, skierowanych do szerokiego grona odbiorców i sprzyjających integracji społecznej. Działania te powinny służyć osiągnięciu realnych, systemowych i długofalowych efektów w niwelowaniu barier w dostępie do kultury w wymiarach: przestrzennym, ekonomicznym, społeczno-mentalnym i kompetencyjnym ze szczególnym uwzględnieniem potrzeb osób z miejscowości pozbawionych bezpośredniego dostępu do narodowych zasobów dóbr kultury, instytucji kultury oraz instytucji artystycznych. O dofinansowanie w ramach programu ubiegać się mogą m.in. następujące podmioty prawa polskiego: państwowe instytucje kultury; samorządowe instytucje kultury; jednostki samorządu terytorialnego wyłącznie jako organy prowadzące publiczne szkoły artystyczne, w przypadku szkół nieprowadzących samodzielnej księgowości; organizacje pozarządowe; kościoły i związki wyznaniowe oraz ich osoby prawne, podmioty prowadzące działalność gospodarczą [21].</p>
<p>Opolski Wojewódzki Konserwator Zabytków</p>	<p>Opolski Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków przeznaczone są na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach</p>

	<p>wpisanych do rejestru zabytków położonych na terenie województwa opolskiego.</p> <p>Podmioty uprawnione do złożenia wniosku o udzielenie dotacji: Osoba fizyczna, jednostka samorządu terytorialnego lub inna jednostka organizacyjna, będąca właścicielem lub posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru albo posiadająca taki zabytek w trwałym zarządzie.</p> <p>Szczegółowe informacje dotyczące terminów składania wniosków; wyszczególnienie rodzaju dokumentacji, prac oraz materiałów, na które może zostać udzielona dotacja; wnioski oraz niezbędne dokumenty, które należy złożyć w celu ubiegania się o dotację dostępne są na stronie internetowej:</p> <p>https://www.wuozopole.pl/opieka/dotacje</p>
<p>Ministerstwo Spraw Wewnętrznych – Fundusz Kościelny</p>	<p>Powołany Fundusz Kościelny udziela dotacji na konserwację i remonty obiektów sakralnych i kościelnych o wartości zabytkowej w szczególności dotyczących: remontów dachów, stropów, ścian i elewacji, osuszania i odgrzybiania, izolację, remonty i wymianę zużytej stolarki okiennej i drzwiowej, instalacji elektrycznej, wodnej, kanalizacyjnej, odgromowej).</p> <p>W szczególnie uzasadnionych przypadkach może nastąpić finansowanie z Funduszu Kościelnego remontu ruchomego wyposażenia obiektów sakralnych (takich jak np.: instrumenty muzyczne, dzwony) oraz stałych elementów wystroju wnętrz (takich jak np.: ołtarze, polichromie, freski, posadzki).</p> <p>Więcej informacji na temat możliwości dofinansowania można pozyskać ze strony: https://www.gov.pl/web/mswia/fundusz-koscielny</p>
<p>Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnoprawnych</p>	<p>Dotacje w ramach działalności funduszu udzielane są na m.in. likwidację barier architektonicznych (w tym, także w obiektach zabytkowych) w myśl projektu Dostępna przestrzeń. Podmiotami uprawnionymi do otrzymywania środków są właściciele obiektu wymagającego likwidacji barier. Dotacja może być udzielona w wysokości do 50% wartości dla podmiotu, który nie jest przedsiębiorcą oraz do 30% wartości dla przedsiębiorcy.</p>
<p>Fundusze Europejskie dla Opolskiego 2021-2027</p>	<p>Na dzień opracowania dokumentu trwają prace nad założeniami perspektywy finansowej na lata 2021-2027.</p>
<p>Program Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat, Środowisko 2021-2027</p>	<p>W lipcu 2021 roku rozpoczęły się konsultacje społeczne założeń programu na lata 2021-2027.</p> <p>Wyznaczono Priorytet VII: Kultura, w ramach którego określono cel szczegółowy 4.6: Wzmacnianie roli kultury i zrównoważonej turystyki</p>

	<p>w rozwoju gospodarczym, włączeniu społecznym i innowacjach społecznych</p> <p>Wsparciem w ramach określonego priorytetu zostaną objęte państwowe i współprowadzone instytucje kultury, biblioteki przechowujące Narodowy Zasób Biblioteczny oraz publiczne szkoły i uczelnie artystyczne. Ponadto o wsparcie będą mogły ubiegać się jednostki samorządu terytorialnego oraz kościoły i związki wyznaniowe w zakresie prowadzonej działalności kulturalnej, zlokalizowane na obszarach wpisanych na listę UNESCO lub Pomników Historii.</p>
--	-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------

11. Realizacja i finansowanie przez gminę zadań z zakresu ochrony zabytków

W okresie obowiązywania *Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Lasowice Wielkie na lata 2023-2026*, gmina przeznaczy środki na konserwację zabytków zdobyte ze źródeł publicznych lub prywatnych. Będą one przeznaczone na cele wyznaczone przez administrujących zabytkowymi obiektami. Na bieżąco wg potrzeb wykonywane będą prace renowacyjne obiektów umieszczonych w Gminnej Ewidencji Zabytków.

Biorąc pod uwagę korzystne położenie gminy oraz dużą ilość obiektów posiadających wartości zabytkowe Gminny Program Opieki nad Zabytkami stanowić będzie pomocne narzędzie w ukierunkowaniu polityki gminnej w zakresie rozwoju turystyki, promocji i ochrony dziedzictwa kulturowego, prowadzonej w sposób uporządkowany i długoterminowy.

Załącznik nr I – Wykaz obiektów Gminnej Ewidencji Zabytków

Tabela 5. Wykaz obiektów w Gminnej Ewidencji Zabytków gminy Lasowice Wielkie.

Lp.	Miejscowość	Adres	Obiekt	Numer rejestru
1.	Chocianowice		kościół parafialny pw. Narodzenia NMP	76/54 z 14.01.1954 857/64 z 9.05.1964
2.	Chocianowice	6	dom	
3.	Chocianowice	26	dom	
4.	Chocianowice	27	dom	
5.	Chocianowice	40	dom	
6.	Chocianowice	57	dom	
7.	Chocianowice	73	szkoła	
8.	Chocianowice	111	dom wielorodzinny	
9.	Chocianowice	130	karczma	
10.	Chocianowice	180	dom	
11.	Chocianowice	211	dom	
12.	Chocianowice	211	stodoła i stajnia	
13.	Chocianowice	241	dom	
14.	Chocianowice	297	dom	
15.	Chocianowice	298	dom	
16.	Chocianowice	299	dom	
17.	Chocianowice	300	dom	
18.	Chocianowice	301	dom	
19.	Chocianowice	302	dom	
20.	Chocianowice	306	dom	
21.	Chocianowice	337	dom	
22.	Chocianowice		cmentarz	
23.	Chudoba	132	kościół p.w. Najśw. Serca Pana Jezusa	
24.	Chudoba	132	kapliczka przy kościele	
25.	Chudoba	132	kostnica przy kościele	
26.	Chudoba	132	plebania	
27.	Chudoba	132	plebańskie zabudowania gospodarcze	
28.	Chudoba	142	szkoła	
29.	Chudoba	19	dom	
30.	Chudoba	30	dom	

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY LASOWICE WIELKIE NA LATA 2023-2026

Lp.	Miejscowość	Adres	Obiekt	Numer rejestru
31.	Chudoba	40	dom	
32.	Chudoba	140	dom	
33.	Chudoba	141	szkoła	
34.	Chudoba	143	dom	
35.	Chudoba		cmentarz	
36.	Chudoba	57	stacja kolejowa	
37.	Chudoba	58	magazyn kolejowy	
38.	Chudoba	81	budynek mieszkalny („wieżowy”) PKP	
39.	Chudoba	81	Wieża ciśnień	
40.	Ciarka	1	dom	
41.	Ciarka	4	dom	
42.	Ciarka	5	dom	
43.	Ciarka	5	obora	
44.	Ciarka	16	dom	
45.	Ciarka	16	chlewik w zagrodzie	
46.	Ciarka	16	stodoła w zagrodzie	
47.	Ciarka	16	słupy w ogrodzeniu	
48.	Ciarka	17	szkoła	
49.	Ciarka	17	budynek gospodarczy	
50.	Ciarka	23	dom	
51.	Ciarka	41	zagroda	
52.	Ciarka Kolonia	47	dom z zabudową gospodarczą	
53.	Ciarka Kolonia	53	dom	
54.	Ciarka Kolonia	54	karczma	
55.	Gronowice		układ ruralistyczny wsi	
56.	Gronowice		cmentarz	
57.	Gronowice	58	szkoła	
58.	Gronowice	7	dom	
59.	Gronowice	17	dom z warsztatem	
60.	Gronowice	17	zabudowania gospodarcze	
61.	Gronowice	19	dom	
62.	Gronowice	32	dom	
63.	Gronowice	38	chlewik	
64.	Gronowice	43	dom	
65.	Gronowice	43	obora	
66.	Gronowice	45	zabudowania gospodarcze	

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY LASOWICE WIELKIE NA LATA 2023-2026

Lp.	Miejscowość	Adres	Obiekt	Numer rejestru
67.	Gronowice	79	dom	
68.	Gronowice	93	dom z oborą	
69.	Gronowice	93	stodoła	
70.	Gronowice	99	dom	
71.	Gronowice	117	dom	
72.	Gronowice	125	dom	
73.	Gronowice	129	szkoła	
74.	Gronowice	129	zabudowania gospodarcze przy d. szkole	
75.	Gronowice	Przy 142	stodoła	
76.	Gronowice	150	stodoła	
77.	Jasienie		układ ruralistyczny wsi	
78.	Jasienie		kościół	
79.	Jasienie		cmentarz	
80.	Jasienie	Ul. Wiejska 11	karczma	
81.	Jasienie	Opolska 16	dwór	
82.	Jasienie		park krajobrazowy	
83.	Jasienie	ul. Opolska 16	obora w zespole dworskim	
84.	Jasienie	ul. Opolska 14	gorzelnia w zespole dworskim	
85.	Jasienie		spichlerz (nie istnieje)	1723/66 z 4.10.1966
86.	Jasienie	ul. Opolska 19	budynek inwentarski w zespole dworskim	
87.	Jasienie	ul. Opolska 20	stodoła	
88.	Jasienie	ul. Opolska23	dom w zespole dworskim	
89.	Jasienie	ul. Opolska 28	dom	
90.	Jasienie	ul. Opolska 29	dom	
91.	Jasienie	ul. Zwycięstwa 11	dom z oborą	
92.	Jasienie	ul. Zwycięstwa 13	dom	
93.	Jasienie	ul. Zwycięstwa 14	przedszkole	
94.	Jasienie	ul. Zwycięstwa 10	dom nauczyciela	
95.	Jasienie	ul. Zwycięstwa 15	szkoła	
96.	Jasienie	ul. Zwycięstwa 18	szkoła	
97.	Jasienie	ul. Zwycięstwa 20	dom z oborą	
98.	Jasienie	ul. Zwycięstwa 20	chlew	
99.	Jasienie	ul. Zwycięstwa 20	stodoła	

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY LASOWICE WIELKIE NA LATA 2023-2026

Lp.	Miejscowość	Adres	Obiekt	Numer rejestru
100.	Jasienie	ul. Zwycięstwa 26	dom	
101.	Jasienie	ul. Zwycięstwa 26	kurnik	
102.	Jasienie	ul. Zwycięstwa 39	obora	
103.	Jasienie	ul. Zwycięstwa 54	dom z oborą	
104.	Jasienie	ul. Zwycięstwa 54	chlew	
105.	Jasienie	ul. Zwycięstwa 54	stodoła drewniana	
106.	Jasienie	Ul. Zwycięstwa 59	dom	
107.	Jasienie	ul. Zwycięstwa 69	dom z oborą	
108.	Jasienie	ul. Zwycięstwa 69	stodoła	
109.	Jasienie	ul. Zwycięstwa 78	dom	
110.	Jasienie	ul. Zwycięstwa 96	dom z oborą	
111.	Jasienie	ul. Zwycięstwa 97	dom z oborą	
112.	Jasienie	Przysiółek Lipiny 7	zagroda	
113.	Jasienie	Przysiółek Lipiny 8	dom	
114.	Jasienie	Przysiółek Lipiny 8	zabudowania gospodarcze	
115.	Jasienie	Przysiółek Lipiny 10	dom i stajnia	
116.	Jasienie	Przysiółek Lipiny 10	chlew	
117.	Laskowice		kościół pw. św. Wawrzyńca	859/64 z 9.05.1964
118.	Laskowice		cmentarz	
119.	Laskowice	ul. Wiejska	kapliczka	
120.	Laskowice	ul. Wiejska	kapliczka	
121.	Laskowice	ul. Szkolna 32	dwór	
122.	Laskowice	ul. Leśna 5	dom leśniczego	
123.	Laskowice	ul. Leśna 5	zabudowania gospodarcze	
124.	Laskowice	ul. Kłapacz 3	dom	
125.	Laskowice	ul. Kłapacz 7	dom	
126.	Laskowice	ul. Kłapacz 7	Zabudowania gospodarcze	
127.	Laskowice	ul. Niwy 12	dom	
128.	Laskowice	ul. Niwy 12	budynek inwentarski	
129.	Laskowice	ul. Tulska 14	dom z zabudowaniami gospodarczymi	
130.	Laskowice	ul. Tulska 15	dom	

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY LASOWICE WIELKIE NA LATA 2023-2026

Lp.	Miejscowość	Adres	Obiekt	Numer rejestru
131.	Laskowice	ul. Tulska 15	zabudowania gospodarcze	
132.	Laskowice	ul. Wiejska 22	dom	
133.	Laskowice	ul. Wiejska 23	dom	
134.	Laskowice	ul. Wiejska 28	dom	
135.	Laskowice	ul. Wiejska 28	obora	
136.	Laskowice	ul. Wiejska 35	dom	
137.	Laskowice	ul. Wiejska 42	karczma	
138.	Laskowice	ul. Wiejska 43	dom	
139.	Laskowice	ul. Wiejska 51	dom	
140.	Laskowice	ul. Wiejska 55	dom	
141.	Laskowice	ul. Wiejska 73	dom	
142.	Laskowice	ul. Wiejska 77	dom	
143.	Lasowice Małe	70	dom (nie istnieje)	1728/66 z 04.10.1966
144.	Lasowice Małe	97	dom (nie istnieje)	1729/66 z 4.10.1966
145.	Lasowice Małe		kościół p.w. Wniebowzięcia NMP	19/50 z 30.12.1953 r.
146.	Lasowice Małe		cmentarz	
147.	Lasowice Małe		dwór	1031/65 z 9.06.1965 r.
148.	Lasowice Małe		spichlerz w zespole dworskim	1031/65 z 9.06.1965
149.	Lasowice Małe		oficyna w zespole dworskim	
150.	Lasowice Małe		obora w zespole dworskim	
151.	Lasowice Małe		stodoła w zespole dworskim	
152.	Lasowice Małe		gorzelnia w zespole dworskim	
153.	Lasowice Małe		park krajobrazowy	
154.	Lasowice Małe	Ul. Stawowa 19	szkoła	
155.	Lasowice Małe	Ul. PKP 123	stacja kolejowa	
156.	Lasowice Małe	ul. PKP 122	kurnik przy domu nr 122	
157.	Lasowice Małe	ul. Odrodzenia 41	stajnia i obora w zagrodzie	
158.	Lasowice Małe	ul. Odrodzenia 41	dom w zagrodzie	
159.	Lasowice Małe	ul. Odrodzenia 45	dom	
160.	Lasowice Małe	ul. Odrodzenia 46	dom	
161.	Lasowice Małe	ul. Odrodzenia 48	dom	
162.	Lasowice Małe	ul. Odrodzenia 49/50	dom	
163.	Lasowice Małe	ul. Odrodzenia 49/50	obora	

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY LASOWICE WIELKIE NA LATA 2023-2026

Lp.	Miejscowość	Adres	Obiekt	Numer rejestru
164.	Lasowice Małe	ul. Odrodzenia 60	zabudowania gospodarcze	
165.	Lasowice Małe	ul. Odrodzenia 60	służbówka	
166.	Lasowice Małe	ul. Stawowa 20	dom nauczyciela	
167.	Lasowice Małe	ul. Stawowa 20	kurniki przydomowe	
168.	Lasowice Małe	ul. Stawowa 21	dom	
169.	Lasowice Wielkie		kościół pw. Wszystkich Świętych	82/53 z 30.12.1953
170.	Lasowice Wielkie		cmentarz ewangelicki	
171.	Lasowice Wielkie		cmentarz rzymskokatolicki	
172.	Lasowice Wielkie		kościół ewangelicki	
173.	Lasowice Wielkie	73	plebania ewangelicka	
174.	Lasowice Wielkie		park krajobrazowy	141/86 z 4.07.1986
175.	Lasowice Wielkie	89	dom w zespole dworskim	
176.	Lasowice Wielkie	90	dom w zespole dworskim	
177.	Lasowice Wielkie		spichlerz w zespole dworskim	
178.	Lasowice Wielkie		stodoła w zespole dworskim	
179.	Lasowice Wielkie		stodoła w zespole dworskim	
180.	Lasowice Wielkie	3	dom	
181.	Lasowice Wielkie	6	dom	
182.	Lasowice Wielkie	8	dom	
183.	Lasowice Wielkie	20	dom	
184.	Lasowice Wielkie	33	dom	
185.	Lasowice Wielkie	41	stolarnia	
186.	Lasowice Wielkie	42	dom w zagrodzie	
187.	Lasowice Wielkie	42	stodoła w zagrodzie	
188.	Lasowice Wielkie	44	dom	
189.	Lasowice Wielkie	46	dom	
190.	Lasowice Wielkie	47	dom	
191.	Lasowice Wielkie	47	obora	
192.	Lasowice Wielkie	51	dom	

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY LASOWICE WIELKIE NA LATA 2023-2026

Lp.	Miejscowość	Adres	Obiekt	Numer rejestru
193.	Lasowice Wielkie	51	obora w zagrodzie	
194.	Lasowice Wielkie	53	dom	
195.	Lasowice Wielkie	54	dom	
196.	Lasowice Wielkie	58	dom	
197.	Lasowice Wielkie	59	zagroda	
198.	Lasowice Wielkie	61	dom	
199.	Lasowice Wielkie	62	dom	
200.	Lasowice Wielkie	65	dom	
201.	Lasowice Wielkie	67	dom	
202.	Lasowice Wielkie	69	dom	
203.	Lasowice Wielkie	69	zabudowania gospodarcze	
204.	Lasowice Wielkie	75	dom	
205.	Lasowice Wielkie	76	dom	
206.	Lasowice Wielkie	76	budynek gospodarczy	
207.	Lasowice Wielkie	94	leśniczówka	
208.	Lasowice Wielkie	96	dom	
209.	Lasowice Wielkie	96	obora	
210.	Lasowice Wielkie	97	dom	
211.	Lasowice Wielkie	128	dom	
212.	Lasowice Wielkie	134	dom	
213.	Lasowice Wielkie	134	obora w zagrodzie	
214.	Lasowice Wielkie	134	stodoła w zagrodzie	
215.	Oś	23a	szkoła	
216.	Oś	23a	zabudowania gospodarcze przy d. szkole	
217.	Oś	22a	remiza strażacka	
218.	Oś	22a	strażnica	
219.	Oś	2	dom	
220.	Oś	8	dom	
221.	Oś	11	dom	
222.	Oś	20	stodoła w zagrodzie	

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY LASOWICE WIELKIE NA LATA 2023-2026

Lp.	Miejscowość	Adres	Obiekt	Numer rejestru
223.	Oś	21	dom	
224.	Oś		cmentarz	
225.	Szumirad	2	dom z oborą	
226.	Szumirad	4	młyn	
227.	Szumirad	4	dom młynarza	
228.	Szumirad	4	spichlerz w zagrodzie młynarskiej	
229.	Szumirad	4	obora w zagrodzie młynarskiej	
230.	Szumirad	4	stodoła w zagrodzie młynarskiej	
231.	Szumirad	4	wozownia w zagrodzie młynarskiej	
232.	Szumirad	6	obora	
233.	Szumirad	6	stodoła	
234.	Szumirad	15	dom	
235.	Szumirad	15	kurnik	
236.	Szumirad	18	dom	
237.	Szumirad	38	kuchnia dworska	
238.	Szumirad	40	stajnia i wozownia w zespole dworskim	
239.	Szumirad		park krajobrazowy	
240.	Szumirad	39	stacja pocztowa	
241.	Szumirad	41	szkoła	
242.	Szumirad	41	zabudowania gospodarcze przy szkole	
243.	Szumirad	42	dom	
244.	Szumirad	43	dom	
245.	Szumirad	44	dom	
246.	Szumirad	46	leśniczówka	
247.	Szumirad	48	dom	
248.	Szumirad	49	dom	
249.	Szumirad	50	szkoła	
250.	Szumirad	51	dom	
251.	Trzebiszyn	12	dom w zagrodzie kowalskiej	
252.	Trzebiszyn	12	obora w zagrodzie kowalskiej	
253.	Trzebiszyn	19	dom	
254.	Trzebiszyn	22	dom	
255.	Trzebiszyn	34	dom	
256.	Trzebiszyn	36	szkoła ewangelicka	
257.	Trzebiszyn	36	chlewik	

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY LASOWICE WIELKIE NA LATA 2023-2026

Lp.	Miejscowość	Adres	Obiekt	Numer rejestru
258.	Trzebiszyn	41	dom	
259.	Trzebiszyn	48	karczma	
260.	Trzebiszyn	49	dawna szkoła	
261.	Trzebiszyn	54	dom	
262.	Trzebiszyn	54	zabudowania gospodarcze	
263.	Trzebiszyn	58	dom	
264.	Tuły		kościół pw. MB Bolesnej	862/64 z 9.05.1964
265.	Tuły		brama wraz z ogrodzeniem	862/64 z 9.05.1964
266.	Tuły		kostnica	862/64 z 9.05.1964
267.	Tuły		kaplica grobowa	862/64 z 9.05.1964
268.	Tuły		cmentarz	
269.	Tuły	56	pałac	1034/65 z 10.06.1965
270.	Tuły		spichlerz	1034/65 z 10.06.1965
271.	Tuły		park krajobrazowy	140/86 z 11.06.1986
272.	Tuły	48	dom w zespole pałacowym	
273.	Tuły	52	dom w zespole pałacowym	
274.	Tuły	53	dom w zespole pałacowym	
275.	Tuły	55	oficina w zespole pałacowym	
276.	Tuły	57	oficina w zespole pałacowym	
277.	Tuły		budynek inwentarski w zespole pałacowym	
278.	Tuły		stodoła w zespole pałacowym	
279.	Tuły		obora w zespole pałacowym	
280.	Tuły	49	dom	
281.	Tuły	5	dom	
282.	Tuły	7	dom	
283.	Tuły	10	dom	
284.	Tuły	28	dom	
285.	Tuły	40	szkoła	
286.	Tuły	zagroda młynarska	młyn	
287.	Tuły	zagroda młynarska	dom młynarza	
288.	Tuły	zagroda młynarska	dom w zagrodzie młynarskiej	
289.	Tuły	zagroda młynarska	obora	
290.	Tuły	zagroda młynarska	stodoła	

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY LASOWICE WIELKIE NA LATA 2023-2026

Lp.	Miejscowość	Adres	Obiekt	Numer rejestru
291.	Wędrynia		kościół p.w. Św. Jana Chrzyciela	87/54 z 17.02.1954
292.	Wędrynia		cmentarz	
293.	Wędrynia	74	pałac	12/2002 z 16.12.2002
294.	Wędrynia	73	dom rządcy w zespole pałacowym	12/2002 z 16.12.2002
295.	Wędrynia		wozownia w zespole pałacowym	12/2002 z 16.12.2002
296.	Wędrynia		obora w zespole pałacowym	
297.	Wędrynia	75	gorzelnia w zespole pałacowym	
298.	Wędrynia		park krajobrazowy	12/2002 z 16.12.2002
299.	Wędrynia	66	szkoła katolicka	
300.	Wędrynia	65	szkoła ewangelicka	
301.	Wędrynia	23	dom	
302.	Wędrynia	64	dom robotników folwarcznych	

Tabela 6. Wykaz obiektów w GEZ przebudowanych bądź nieistniejących w terenie.

Lp.	Miejscowość	Adres	Obiekt	Komentarz
1.	Chocianowice	13	dom	wyburzony
2.	Chocianowice	66	dom w zagrodzie	nowy dom
3.	Chocianowice	66	budynek inwentarski	wyburzony
4.	Chocianowice	66	stodoła	wyburzony
5.	Chocianowice	211	dom	przebudowany
6.	Chocianowice	304	dom	przebudowany
7.	Ciarka	4	dom	wyburzony
8.	Ciarka Kolonia	49	dom	wyburzony
9.	Chudoba	151	dom w zagrodzie	wyburzony
10.	Chudoba	151	zabudowania inwentarskie w zagrodzie	wyburzony
11.	Chudoba	151	stodoła w zagrodzie	wyburzony
12.	Chudoba	160a	dom	nowy dom
13.	Jasienie		spichlerz w zespole dworskim	wyburzony
14.	Jasienie		stajnia w zespole dworskim	wyburzony
15.	Jasienie	ul. Opolska 13	dom	przebudowany
16.	Jasienie	ul. Zwycięstwa 54	stodoła	wyburzony
17.	Jasienie	ul. Zwycięstwa 13	dom z oborą	wyburzony
18.	Jasienie	ul. Przysiółek	dom	przebudowany

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY LASOWICE WIELKIE NA LATA 2023-2026

Lp.	Miejscowość	Adres	Obiekt	Komentarz
		Lipiny 2		
19.	Jasienie	ul. Przysiółek Lipiny 9	dom	wyburzony
20.	Jasienie	54	stodoła	wyburzony
21.	Jasienie		chlew w zespole dworskim	wyburzony
22.	Lasowice Małe		budynek gospodarczy w zespole dworskim	wyburzony
23.	Lasowice Małe	ul. PKP 122	dom	przebudowany
24.	Lasowice Małe	ul. Odrodzenia 49/50	obora	wyburzony
25.	Lasowice Małe	59/60	dom	wyburzony
26.	Lasowice Małe	ul. Stawowa 88	zagroda	wyburzony
27.	Gronowice		obora w zespole dworskim	wyburzony
28.	Gronowice		spichlerz w zespole dworskim	wyburzony
29.	Gronowice		stodoła zespole dworskim	wyburzony
30.	Gronowice	38		wyburzony
31.	Gronowice		dwór	ruina
32.	Laskowice	ul. Opolska	karczma	wyburzony
33.	Laskowice		stacja kolejowa	wyburzony
34.	Laskowice	ul. Niwy 8	dom	przebudowany
35.	Laskowice	ul. Wiejska 85	dom	wyburzony
36.	Lasowice Wielkie	78	dom w zespole dworskim	wyburzony
37.	Lasowice Wielkie		obora w zespole dworskim	wyburzony
38.	Lasowice Wielkie		budynek gospodarczy przy dawnej szkole ewangelickiej	wyburzony
39.	Lasowice Wielkie	131	dom	przebudowany
40.	Lasowice Wielkie	4	dom	nowy budynek
41.	Oś	13	obora	wyburzony
42.	Oś	20	dom w zagrodzie	wyburzony
43.	Oś	20	obora w zagrodzie	wyburzony
44.	Oś	25	stodoła	wyburzony
45.	Szumirad	4	chlew w zagrodzie młynarskiej	wyburzony
46.	Szumirad	6	dom	przebudowany
47.	Szumirad	7	dom	wyburzony
48.	Szumirad	40	dom z oborą	wyburzony
49.	Szumirad	45	dom	wyburzony
50.	Szumirad	54	dom w zespole hutniczym	wyburzony
51.	Szumirad	58	budynek inwentarski w zespole hutniczym	wyburzony

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY LASOWICE WIELKIE NA LATA 2023-2026

Lp.	Miejscowość	Adres	Obiekt	Komentarz
52.	Szumirad	58	dom	wyburzony
53.	Szumirad	59	dom	wyburzony
54.	Szumirad	59	stodoła	wyburzony
55.	Szumirad		budynek schroniska PKP	wyburzony
56.	Szumirad		budynek gospodarczy PKP (piętrowy)	wyburzony
57.	Trzebiszyn	56	dom	wyburzony
58.	Tuły		stacja kolejowa	wyburzony
59.	Tuły		zagroda młynarska - stodoła	wyburzony
60.	Tuły	54	dom	wyburzony
61.	Wędrynia		stajnia i chlewnie w zespole pałacowym	wyburzony
62.	Wędrynia		spichlerz w zespole pałacowym	wyburzony
63.	Wędrynia	67	dom	przebudowany

Załącznik nr II – Wykaz stanowisk archeologicznych w gminnej ewidencji zabytków

Tabela 7. Wykaz stanowisk archeologicznych z terenu gminy Lasowice Wielkie.

Lp.	Miejscowość	Nr stanowiska w miejscowości	Funkcja obiektu	Chronologia obiektu
1.	Chocianowice	1	Ślad osadnictwa Punkt osadniczy Osada	mezolit neolit średniowiecze (XIV-XV w.)
2.	Chocianowice	2	Ślad osadnictwa Osada	neolit ? średniowiecze (XIV-XV w.)
3.	Chocianowice	3	Punkt osadniczy	epoka kamienia
4.	Chocianowice	4	Osada Osada	Okres wpływów rzymskich faza D średniowiecze (XIV-XV w.)
5.	Chocianowice	5	Ślad osadnictwa Punkt osadniczy Osada Osada	epoka kamienia – wczesny brąz pradzieje wczesne średniowiecze (XI-XII w.) średniowiecze (XIV-XV w.)
6.	Chocianowice	6	Ślad osadnictwa Osada	wczesne średniowiecze (XI-1 poł. XII w.) średniowiecze (XIV-XV w.)
7.	Chocianowice	7	Osada	Osada – średniowiecze (XIV-XV w.)
8.	Chocianowice	8	Osada	Osada – średniowiecze (XIV-XV w.)
9.	Chocianowice	9	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Punkt osadniczy – wczesne średniowiecze Punkt osadniczy – średniowiecze
10.	Chocianowice	10	Punkt osadniczy	Punkt osadniczy – średniowiecze (XIV-XV w.)
11.	Chocianowice	11	Osada	średniowiecze (XIV-XV w.)
12.	Chudoba	1	Osada	średniowiecze
13.	Chudoba	2	Osada	średniowiecze (2 poł. XIV-XV w.)
14.	Ciarka	1	Punkt osadniczy Osada produkcyjna Punkt osadniczy	epoka brązu okres wpływów rzymskich średniowiecze
15.	Ciarka	2	Osada	okres wpływów rzymskich
16.	Ciarka	3	Osada	średniowiecze (XIV-XV w.)
17.	Ciarka	4	Punkt osadniczy	średniowiecze (XIV-XV w.)
18.	Ciarka	5	Młyn wodny	?
19.	Gronowice	1	Ślad osadnictwa	pradzieje
20.	Gronowice	2	Osada	epoka brązu
21.	Gronowice	3	Ślad osadnictwa Punkt osadniczy	epoka brązu ? średniowiecze (XIV-XV w.)
22.	Gronowice	4	Osada	średniowiecze (XIII-XIV w.)
23.	Gronowice	5	Punkt osadniczy Osada Osada Punkt osadniczy	okres wpływów rzymskich wczesne średniowiecze wczesne średniowiecze (XI-1 poł. XIII w.) (XIV-XV w.)
24.	Gronowice	6	Osada Osada Osada Punkt osadniczy Punkt osadniczy	epoka brązu okres wpływów rzymskich faza D wczesne średniowiecze (XI-1 poł. XIII w.) pradzieje średniowiecze (XIV-XV w.)
25.	Gronowice	7	Punkt osadniczy Punkt osadniczy Osada Osada Punkt osadniczy	epoka kamienia - epoka brązu epoka brązu średniowiecze (XIV-XV w.)

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY LASOWICE WIELKIE NA LATA 2023-2026

Lp.	Miejscowość	Nr stanowiska w miejscowości	Funkcja obiektu	Chronologia obiektu
26.	Gronowice	8	Ślad osadnictwa	neolit ?
27.	Gronowice	9	Punkt osadniczy Ślad osadnictwa	średniowiecze (XIII-XIV w.) średniowiecze (XIV – XV w.)
28.	Gronowice	10	Punkt osadniczy Osada produkcyjna	średniowiecze (XIII-XIV w.) (XIV – XV w.)
29.	Gronowice	11	Osada Ślad osadnictwa	średniowiecze (XIII-XIV w.) pradzieje
30.	Gronowice	12	Osada	średniowiecze (XIII-XIV w.)
31.	Gronowice	13	Punkt osadniczy Osada	pradzieje średniowiecze (XIII-XIV w.)
32.	Gronowice	14	Osada Punkt osadniczy Osada	średniowiecze (XIII-XIV w.) pradzieje średniowiecze (XIV-XV w.)
33.	Gronowice	15	Osada	średniowiecze
34.	Gronowice	16	Osada	średniowiecze (XIII-XIV w.)
35.	Gronowice	17	Osada	średniowiecze (XIII-XIV w.)
36.	Gronowice	18	Osada Osada	średniowiecze (XIII-XV w.) późne średniowiecze i nowożytność (XV – XVI w.)
37.	Gronowice	19	Ślad osadnictwa	średniowiecze (XII-XIV w.)
38.	Gronowice	20	Osada	średniowiecze (XIII-pocz. XIV w.)
39.	Gronowice	21	Osada Osada	średniowiecze (XIII- XIV w.) średniowiecze (XIV- XV w.)
40.	Gronowice	22	Osada Osada Osada	Średniowiecze (XIII-XIV w.) wczesne średniowiecze (XII- 1 poł. XIII w.) Średniowiecze (XIV-XV w.)
41.	Gronowice	23	Osada Osada	Średniowiecze (XIII-XIV w.) Średniowiecze (XIV-XV w.)
42.	Gronowice	24	Punkt osadniczy Osada Osada	wczesne średniowiecze Średniowiecze średniowiecze (XIV-XV w.)
43.	Gronowice	25	Obozowisko	epoka kamienia
44.	Gronowice	26	Osada	epoka brązu
45.	Gronowice	27	Osada Ślad osadniczy Osada	średniowiecze (XIII-XIV w.) wczesne średniowiecze (XII-XIII w.) średniowiecze (XIV-XV w.)
46.	Gronowice	28	Osada Osada	średniowiecze (XIII-XIV w.) -
47.	Gronowice	29	Ślad osadnictwa	średniowiecze (XV w.)
48.	Gronowice	30	Ślad osadnictwa	średniowiecze (XIV-XV w.)
49.	Gronowice	31	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	epoka brązu średniowiecze
50.	Gronowice	32	Punkt osadniczy	średniowiecze (XV w.)
51.	Gronowice	33	Skarb monet	średniowiecze
52.	Jasienie	1	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	mezolit ? neolit ? epoka brązu
53.	Jasienie	2	Osada Ślad osadnictwa	V okres epoki brązu – okres halsztacki średniowiecze (XIV-XV w.)
54.	Jasienie	3	Ślad osadnictwa	nieokreślona
55.	Jasienie	4	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	pradzieje III okres – V okres epoki brązu
56.	Jasienie	5	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	epoka kamienia pradzieje średniowiecze (XIV-XV w.)
57.	Jasienie	6	Ślad osadnictwa	epoka kamienia

Lp.	Miejscowość	Nr stanowiska w miejscowości	Funkcja obiektu	Chronologia obiektu
			Ślad osadnictwa Punkt osadniczy	nieokreślony średniowiecze (XIV-XV w.)
58.	Jasienie	7	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	epoka kamienia nieokreślony
59.	Jasienie	8	Osada	średniowiecze (XIII-XIV w.)
60.	Jasienie	9	Osada	średniowiecze (XIII-XIV w.)
61.	Jasienie	10	Ślad osadnictwa Punkt osadniczy	okres wpływów rzymskich średniowiecze (XIV-XV w.)
62.	Jasienie	11	Punkt osadniczy	średniowiecze (XIII-XIV w.)
63.	Jasienie	12	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	nieokreślony okres wpływów rzymskich średniowiecze (XIV-XV w.)
64.	Jasienie	13	Ślad osadnictwa	średniowiecze
65.	Jasienie	14	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	epoka kamienia średniowiecze
66.	Jasienie	15	Ślad osadnictwa	średniowiecze (XIV-XV w.)
67.	Jasienie	16	Obozowisko	epoka kamienia
68.	Jasienie	17	Skarb monet	1387-1490 r.
69.	Jasienie	18	Ślad osadnictwa Osada Punkt osadniczy	Ślad osadnictwa Osada Punkt osadniczy
70.	Jasienie	19	Osada Osada Osada Osada Osada Punkt osadniczy	wczesne średniowiecze średniowiecze V okres epoki brązu okres wpływów rzymskich faza C3-D pradzieje wczesne średniowiecze (X-XII w.)
71.	Jasienie	20	Ślad osadnictwa	pradzieje
72.	Jasienie	21	Ślad osadnictwa	średniowiecze (XIV-XV w.)
73.	Laskowice	1	Ślad osadniczy	epoka kamienia
74.	Laskowice	2	Osada Punkt osadniczy	V okres epoki brązu średniowiecze (XIV-XV w.)
75.	Laskowice	3	Ślad osadnictwa	chronologia nieokreślona
76.	Laskowice	4	Osada Punkt osadniczy	wczesne średniowiecze (X-XI w.) średniowiecze (XIV-XV w.)
77.	Laskowice	5	Punkt osadniczy	średniowiecze (XIV-XV w.)
78.	Laskowice	6	Osada	wczesne średniowiecze
79.	Laskowice	7	Punkt osadniczy Punkt osadniczy Punkt osadniczy	wczesne średniowiecze średniowiecze średniowiecze (XIV-XV w.)
80.	Lasowice Małe	1	Obozowisko Cmentarzysko ciałopalne i szkieletowe Cmentarzysko Punkt osadniczy	mezolit okres halsztacki okres halsztacki średniowiecze (XIV-XV w.)
81.	Lasowice Małe	2	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	epoka kamienia średniowiecze (XIV-XV w.)
82.	Lasowice Małe	3	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	pradzieje średniowiecze
83.	Lasowice Małe	4	Osada Osada Osada Punkt osadniczy	epoka brązu średniowiecze średniowiecze (XIV-XV w.) pradzieje
84.	Lasowice	5	Osada	okres wpływów rzymskich

Lp.	Miejscowość	Nr stanowiska w miejscowości	Funkcja obiektu	Chronologia obiektu
	Małe		Osada	wczesne średniowiecze
85.	Lasowice Małe	6	Ślad osadnictwa Osada Osada Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	epoka kamienia epoka brązu wczesne średniowiecze pradzieje średniowiecze (XIV-XV w.)
86.	Lasowice Małe	7	Punkt osadniczy Punkt osadniczy Punkt osadniczy Ślad osadnictwa Osada	epoka kamienia epoka brązu wczesne średniowiecze pradzieje wczesne średniowiecze (X-XII w.)
87.	Lasowice Małe	8	Osada	średniowiecze (XIII-XIV w.)
88.	Lasowice Małe	9	Osada Osada	średniowiecze średniowiecze
89.	Lasowice Małe	10	Punkt osadniczy Osada Osada Punkt osadniczy	Pradzieje średniowiecze średniowiecze (XIV-XV w.) okres nowożytny (XVI-XVIII w.)
90.	Lasowice Małe	11	Ślad osadnictwa Osada	epoka brązu średniowiecze (XIV-XV w.)
91.	Lasowice Małe	12	Osada hutnicza Punkt osadniczy	okres wpływów rzymskich faza C3-D średniowiecze (XIV-XV w.)
92.	Lasowice Małe	13	Ślad osadnictwa	średniowiecze (XIV-XV w.)
93.	Lasowice Małe	14	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	pradzieje okres nowożytny (XVI-XVII w.)
94.	Lasowice Małe	15	Punkt osadniczy	nieokreślona
95.	Lasowice Małe	16	Punkt osadniczy	pradzieje
96.	Lasowice Małe	17	Osada	neolit
97.	Lasowice Małe	18	Groby szkieletowe	nieokreślona
98.	Lasowice Małe	19	Krąg kamienny	nieokreślona
99.	Lasowice Małe	20	Punkt osadniczy Punkt osadniczy Punkt osadniczy Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	pradzieje okres wpływów rzymskich średniowiecze okres wpływów rzymskich średniowiecze (XIV-XV w.)
100.	Lasowice Wielkie	1	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	nieokreślona -
101.	Lasowice Wielkie	2	Osada Punkt osadniczy Punkt osadniczy	wczesne średniowiecze późny okres wpływów rzymskich ? średniowiecze (XIV- pocz. XV w.)
102.	Lasowice Wielkie	3	Punkt osadniczy Ślad osadnictwa Punkt osadniczy Punkt osadniczy	epoka brązu okres wpływów rzymskich wczesne średniowiecze pradzieje
103.	Lasowice Wielkie	4	Punkt osadniczy Punkt osadniczy Punkt osadniczy	mezolit pradzieje epoka kamienia
104.	Lasowice Wielkie	5	Osada Ślad osadnictwa Punkt osadniczy Punkt osadniczy	wczesne średniowiecze (po X w.) epoka kamienia pradzieje średniowiecze (XIV-XV w.)
105.	Lasowice Wielkie	6	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	epoka brązu pradzieje
106.	Lasowice Wielkie	7	Punkt osadniczy	średniowiecze
107.	Lasowice Wielkie	8	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	wczesne średniowiecze średniowiecze

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY LASOWICE WIELKIE NA LATA 2023-2026

Lp.	Miejscowość	Nr stanowiska w miejscowości	Funkcja obiektu	Chronologia obiektu
			Punkt osadniczy	średniowiecze (XIV-XV w.)
108.	Lasowice Wielkie	9	Ślad osadnictwa Punkt osadniczy	pradzieje średniowiecze (XIV-XV w.)
109.	Lasowice Wielkie	10	Ślad osadnictwa	epoka kamienia
110.	Lasowice Wielkie	11	Domniemane grodzisko	?
111.	Szumirad	1	Ślad osadnictwa	neolit
112.	Szumirad	2	Ślad osadnictwa	epoka kamienia
113.	Szumirad	3	Ślad osadnictwa	neolit
114.	Trzebiszyn	1	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	pradzieje średniowiecze (XIV-XV w.)
115.	Trzebiszyn	2	Ślad osadnictwa	średniowiecze (XIV-XV w.)
116.	Tuły	1	Punkt osadniczy Ślad osadnictwa Osada	neolit ? pradzieje średniowiecze (XIV-XV w.)
117.	Tuły	2	Punkt osadniczy Osada Punkt osadniczy	pradzieje wczesne średniowiecze (XI-XII w.) średniowiecze (XIV-XV w.)
118.	Tuły	3	Osada produkcyjna Punkt osadniczy	średniowiecze (XIV-XV w.) wczesne średniowiecze
119.	Tuły	4	Punkt osadniczy	średniowiecze (XIV-XV w.)
120.	Tuły	5	Punkt osadniczy	średniowiecze (XIV-XV w.)
121.	Tuły	6	Ślad osadnictwa Punkt osadniczy	pradzieje – epoka brązu średniowiecze (XIV-XV w.)
122.	Wędrynia	1	Ślad osadnictwa	okres wpływów rzymskich
123.	Wędrynia	2	Punkt osadniczy	nieokreślona
124.	Wędrynia	3	Ślad osadnictwa	epoka kamienia
125.	Wędrynia	4	Ślad osadnictwa Osada Ślad osadnictwa Punkt osadniczy	epoka brązu wczesne średniowiecze pradzieje średniowiecze (XV w.)
126.	Wędrynia	5	Osada	epoka brązu
127.	Wędrynia	6	Osada Ślad osadnictwa Punkt osadniczy	średniowiecze pradzieje średniowiecze
128.	Wędrynia	7	Osada	średniowiecze
129.	Wędrynia	8	Osada Osada	wczesne średniowiecze średniowiecze
130.	Wędrynia	9	Osada	średniowiecze
131.	Wędrynia	10	Ślad osadnictwa	średniowiecze (2 poł. XIII – 1 poł. XIV w.)

Spis tabel

TABELA 1. ZABYTKI NIERUCHOME WPISANE DO REJESTRU ZABYTKÓW W GMINIE LASOWICE WIELKIE.	38
TABELA 2. WYKAZ STANOWISK ARCHEOLOGICZNYCH WPISANYCH DO REJESTRU ZABYTKÓW Z TERENU GMINY LASOWICE WIELKIE.	43
TABELA 3. HARMONOGRAM DZIAŁAŃ PRZEWIDZIANYCH DO REALIZACJI W RAMACH PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY LASOWICE WIELKIE NA LATA 2023-2026.....	50
TABELA 4. MOŻLIWOŚCI POZYSKANIA ŹRÓDŁA DOFINANSOWANIA DZIAŁAŃ UJĘTYCH W GMINNYM PROGRAMIE OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY LASOWICE WIELKIE NA LATA 2023-2026.	59
TABELA 5. WYKAZ OBIEKTÓW W GMINNEJ EWIDENCJI ZABYTKÓW GMINY LASOWICE WIELKIE.	64
TABELA 6. WYKAZ OBIEKTÓW W GEZ PRZEBUDOWANYCH BĄDŹ NIEISTNIEJĄCYCH W TERENIE.....	73
TABELA 7. WYKAZ STANOWISK ARCHEOLOGICZNYCH Z TERENU GMINY LASOWICE WIELKIE.	76

Spis fotografii

FOTOGRAFIA 1. WIDOK NA KOŚCIÓŁ ŚW. WAWRZYŃCA W LASKOWICACH.....	27
FOTOGRAFIA 2. WIDOK NA KOŚCIÓŁ FILIALNY	28
FOTOGRAFIA 3. WIDOK NA KOŚCIÓŁ PW. MATKI BOLESNEJ W TUŁACH.	28
FOTOGRAFIA 4. WIDOK NA KOŚCIÓŁ PARAFIALNY PW. NARODZENIA NMP W CHOCIANOWICACH. ...	29
FOTOGRAFIA 5. WIDOK NA KOŚCIÓŁ FILIALNY PW. ŚW. JANA CHRZCICIELA W WĘDRYNI.....	29
FOTOGRAFIA 6. WIDOK NA KOŚCIÓŁ PW. WSZYSTKICH ŚWIĘTYCH W LASOWICACH WIELKICH.	30
FOTOGRAFIA 7. WIDOK NA KOŚCIÓŁ PW. NAJŚWIĘTSZEGO SERCA PANA JEZUSA W CHUDOBIE.	31
FOTOGRAFIA 8. WIDOK NA KOŚCIÓŁ ŚW. RODZINY W JASIENIU.	31
FOTOGRAFIA 9. WIDOK NA KOŚCIÓŁ EWANGELICKI W LASOWICACH WIELKICH.....	31
FOTOGRAFIA 10. WIDOK NA DWÓR W LASOWICACH MAŁYCH.....	32
FOTOGRAFIA 11. WIDOK NA GORZELNIE I SPICHLERZ W ZAŁOŻENIU DWORSKO – PARKOWYM.	33
FOTOGRAFIA 12. WIDOK NA PAŁAC W TUŁACH.	33
FOTOGRAFIA 13. WIDOK NA OFICYNĘ WSCHODNIĄ I ZACHODNIĄ W ZAŁOŻENIU PAŁACOWO – PARKOWO – FOLWARCZNYM.....	34
FOTOGRAFIA 14. WIDOK NA PAŁAC W WĘDRYNI.....	34
FOTOGRAFIA 15. WIDOK NA GORZELNIE, WOZOWNIE ORAZ DOM ZARZĄDCY W ZAŁOŻENIU PAŁACOWO – PARKOWYM.....	35
FOTOGRAFIA 16. WIDOK NA DWÓR W JASIENIU.....	35
FOTOGRAFIA 17. WIDOK NA MŁYN W MIEJSCOWOŚCI TUŁY.....	35
FOTOGRAFIA 18. WIDOK NA MŁYN W MIEJSCOWOŚCI SZUMIRAD.	36
FOTOGRAFIA 19. WIDOK NA BUDYNEK STACJI KOLEJOWEJ W SZUMIRADZIE ORAZ W LASOWICACH MAŁYCH.....	36
FOTOGRAFIA 20. WIDOK NA DAWNE PLACÓWKI OŚWIATOWE – EWANGELICKIE (OD LEWEJ SZKOŁA W LASOWICACH MAŁYCH OD PRAWEJ W WĘDRYNI).....	37
FOTOGRAFIA 21. WIDOK NA PLACÓWKI OŚWIATOWE W CHUDOBIE I GRONOWICACH.	37